

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky a logopedie

Edukace držitelů vodících psů v České republice

Bakalářská práce

Autor: Tereza Nová
Studijní program: B7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: SPISMB – Speciální pedagogika – intervence
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Tereza Nová

Studium: P131356

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika - intervence

Název bakalářské práce: **Edukace držitelů vodících psů v České republice.**

Název bakalářské práce AJ: Education of guide dog owners in the Czech republic.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problémem edukace držitelů vodících psů v ČR. V teoretické části budou vymezeny následující obsahy: charakteristika nároků na potenciální držitele vodícího psa, nároky na výcvik vodícího psa, charakteristika samotné výchovy a výcviku vodících psů, existující systémy edukace. Cílem praktické části je sumarizovat existující možnosti edukace držitelů vodících psů v ČR. Prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření zjistit subjektivní pohled držitelů vodících psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku. Výzkumné šetření bude realizováno kvalitativní formou prostřednictvím metod: studium odborných zdrojů, dotazování, logické metody.

JESENSKÝ, Ján. Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyfopedického spektra. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, 659 s. ISBN 978-808-6723-495.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Kamily Růžičkové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Současně souhlasím s uložení a zpřístupněním bakalářské práce ke studijním účelům dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

Hradec Králové

.....
Tereza Nová

Poděkování

Zde chci velmi poděkovat PhDr. Kamile Růžičkové, Ph.D. za odborné vedení, všechny cenné rady a připomínky, které mi poskytla v průběhu tvorby bakalářské práce. Poděkování patří i všem osobám, které se mnou spolupracovali, za jejich čas a ochotu.

Anotace

NOVÁ, Tereza. Edukace držitelů vodicích psů v České republice. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 69 s.

Bakalářská práce se zabývá problematikou edukace osob vlastnicích vodicího psa a zejména možnostmi edukace držitelů vodicích psů. V pěti kapitolách pojednává o stěžejních tématech, kterými jsou osoby se zrakovým postižením, specifika edukace těchto osob, nároky na držitele vodicího psa, charakteristika výcviku vodicích psů a nároky na samotný výcvik psa. Cílem práce je prostřednictvím kvalitativního výzkumu zpracovaného v praktické části sumarizovat existující možnosti edukace držitelů vodicích psů a zjistit jejich subjektivní pohled na přínos dalšího vzdělávání a výcviku. Při výzkumném šetření byly použity metody, jimiž jsou rozhovory s držiteli vodicích psů a pracovníky výcvikových středisek, logické metody a studium odborných zdrojů.

Klíčová slova: osoba se zrakovým postižením, edukace, držitel vodicího psa, vodicí pes, výcvikové středisko, prostorová orientace a samostatný pohyb

Annotation

NOVÁ, Tereza. Education of guide dog owners in the Czech republic. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 69 p.

This bachelor thesis studies the problem of education of guide dog owners. Especially the thesis deals with possibilities of education of the guide dog owners. There are five chapters where the five key themes are studied. The themes are individual with visual impairment, specification of education of these persons, entitlements to guide dog owner characteristics of guide dog training and entitlements to the training.

The aim of the thesis is to summarize existing possibilities of education of guide dog owners with a quality research and find out their subjective views on benefits of additional education and training. During the research the methods of interview with guide dog owners and workers in training centres were used and logical methods and study of specialised sources were used too.

Keywords: individual with visual impairment, guide dog owner, guide dog, training center, spatial orientation and independent movement

OBSAH

Úvod	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Osoba se zrakovým postižením	3
1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením	3
1.2 Kvalita života osob se zrakovým postižením	8
2 Specifika edukace osob se zrakovým postižením	12
2.1 Specifické podmínky edukace osob se zrakovým postižením	14
2.2 Edukace prostorové orientace a samostatného pohybu	16
2.3 Systémy edukace držitelů vodičích psů	20
3 Držitelé vodičích psů a nároky na ně.....	22
4 Výcvik a výchova vodičích psů v ČR.....	24
4.1 Historie výcviku vodičích psů v ČR	24
4.2 Charakteristika současné výchovy a výcviku vodičího psa	26
5 Výcviková střediska v ČR.....	28
5.1 HELPPES – centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s.	28
5.2 Středisko výcviku vodičích psů SONS ČR.....	29
5.3 Škola pro výcvik vodičích psů, o. s.	29
5.4 Pomocné tlapky, o. p. s.	30
5.5 Nadační fond Mathilda	31
5.6 PES PRO TEBE, z. s.	31
PRAKTICKÁ ČÁST	33
6 Výzkumné cíle, úkoly a otázky.....	33
6.1 Cíle.....	33
6.2 Úkoly	33

6.3	Výzkumné otázky	34
7	Metodika výzkumu.....	34
7.1	Metody plnění úkolu 1	34
7.2	Metody plnění úkolu 2	35
8	Interpretace a vyhodnocení získaných dat.....	36
8.1	Sumarizace existujících možností edukace držitelů vodicích psů	37
8.2	Zjištění subjektivního pohledu držitelů vodicích psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku	43
9	Výsledky výzkumu	53
	Závěr	56
	Zdroje	58
	Přílohy	62
	Příloha 1.....	62
	Příloha 2.....	63
	Příloha 3.....	65
	Příloha 4.....	66
	Příloha 5.....	68
	Příloha 6.....	69

Úvod

V současné době lze vyhledat poměrně velké množství kvalifikačních prací, jež se zabývají problematikou osob se zrakovým postižením a vodicími psy. Ovšem většina těchto prací se zaměřuje především na vodicí psy, nikoliv na jejich držitele. Proto bylo pro tuto bakalářskou práci zvoleno téma Edukace držitelů vodicích psů v České republice. Cílem bakalářské práce je přiblížit problematiku edukace držitelů vodicích psů analýzou existujících možností edukace osob se zrakovým postižením žádajících o vodicího psa a zároveň zjistit jejich subjektivní pohled na edukační proces.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Prvních pět kapitol tvoří teoretickou část pojednávající o problematice edukace osob držících vodicího psa. Šestá až devátá kapitola tvoří praktickou část, jež uvádí výzkumné šetření, jeho cíle, metody, interpretaci a vyhodnocení výsledků. V obsahu práce lze najít širší vztah a souvislosti k dalším vědním oborům, jako jsou oftalmologie, tyflopsychologie, speciální pedagogika, sociologie, kynologie a legislativa.

Teoretická část této práce v pěti kapitolách řeší dané téma, které čtenáři poskytuje ucelený pohled na problematiku edukace držitelů vodicích psů. Čtenář pak může snáze pochopit a propojit dané poznatky o tom, kdo může být držitelem vodicího psa a také co musí umět, než o něj požádá, a co předchází, než ho dostane. První kapitola představuje osobu se zrakovým postižením jako takovou, uvádí dělení těchto osob a také přibližuje jejich kvalitu života, kterou jim zásadně ovlivňuje jejich zraková vada. Druhá kapitola se zaměřuje na specifika edukace osob, které mohou být držitelem vodicího psa. Uvádí podmínky edukace, edukaci prostorové orientace a samostatného pohybu a existující edukační systémy držitelů vodicích psů. Ve třetí kapitole jsou vymezeny nároky na držitele vodicího psa, tedy to, co by člověk měl umět a zvládat, když o vodicího psa požádá. Čtvrtá kapitola a její podkapitoly se věnují historii výcviku vodicích psů v České republice, jeho současné podobě a také nárokům na výcvik a výchovu vodicího psa. V závěrečné páté kapitole jsou uvedena nejznámější, nejstarší a největší střediska, která se zabývají výcvikem nejen vodicích psů.

Praktická část má za cíl prostřednictvím kvalitativního výzkumu zjistit subjektivní pohled držitelů vodicích psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku. Součástí

výzkumného šetření je také sumarizace existujících možností edukace držitelů vodících psů, které poskytují střediska pro výcvik vodících psů.

Obsah této bakalářské práce přináší vhled do problematiky výchovy a vzdělávání držitelů vodících psů výcvikovými středisky. Může se stát vodítkem pro budoucí odborné pracovníky výcvikových středisek, jež musí pochopit a znát specifika edukace svých klientů, které vyplývají z jejich zrakového postižení. Dobrým a stručným vodítkem může být i pro speciální pedagogy, kteří se budou zaměřovat na problematiku prostorové orientace a samostatného pohybu osob se zrakovým postižením, ke které patří i pohyb s vodícím psem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Osoba se zrakovým postižením

První kapitola se obecně zabývá osobou se zrakovým postižením a její kvalitou života. V první podkapitole jsou uvedeny klasifikace osob se zrakovým postižením a podrobnější charakteristiky osob nevidomých a osob částečně vidících. Uvedené dvě skupiny jsou pro tuto bakalářskou práci klíčové vzhledem k tomu, že držitelé vodičích psů jsou právě osoby patřící do těchto skupin. Druhá podkapitola se věnuje základnímu vymezení pojmu kvalita života a dále se věnuje kvalitě života osob se zrakovým postižením.

Osobnost každého člověka se vytváří během celého vývoje jedince. Na utváření osobnosti působí vnější i vnitřní vlivy. Osobnost je také podmíněna biologicky-genetickou výbavou jedince, při které hraje jistou roli i tělesný vzhled. Podstatným vlivem formování osobnosti je sociální faktor, kdy se člověk vyvíjí v kontaktu s ostatními lidmi (rodina, spolužáci, pracovní tým apod.) Dalším faktorem ovlivňujícím utváření osobnosti je i zdravotní stav, tedy i možné zdravotní postižení.

Osoba se zrakovým postižením je osoba s různým druhem a stupněm zrakové vady, která jí způsobuje významná omezení v oblasti samostatného života a pracovního uplatnění. (Trnka, 2012, s. 13) Snížená míra podnětů z okolí může měnit i vlastní aktivitu zrakově postižené osoby i její prožívání. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 61)

Osobou se zrakovým postižením se tedy z tyflopédického hlediska rozumí jedinec s takovou oční vadou, která mu i po optimální korekci (např. medikamentózní, chirurgické, optické) způsobuje určité obtíže při zrakovém vnímání a zpracování zrakově vnímaného v běžném životě. (Renotierová, Ludíková 2005, s. 192-193)

1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Tato podkapitola uvádí klasifikace osob se zrakovým postižením, které jsou pro čtenáře přínosné, protože se poté dovede lépe orientovat v rozdělování osob do skupin.

V návaznosti na téma bakalářské práce si čtenář dovede spojit, do jakých skupin patří držitelé vodičích psů.

Lidé se zrakovým postižením jsou různorodou skupinou, a to z pohledu typu a stupně zrakového postižení, doby vzniku postižení, věku klientů, příčiny vzniku postižení atp.

V oblasti klasifikace osob se zrakovým postižením se setkáváme s řadou kritérií a měřítek, dle kterých lze tyto osoby rozčlenit. Nejčastěji se setkáme s klasifikací medicínskou, respektive oftalmologickou, kde hlavní roli hraje zraková ostrost – vizus – a do jisté míry stav zorného pole, a s klasifikací speciálně-pedagogickou, která vychází z lékařské. Vychází z ní při výchovně-vzdělávacím procesu a při rozvoji osob se zrakovým postižením a ze svého pohledu dělá výchovně-vzdělávací proces přijatelný pro osoby se zrakovým postižením. (Finková, 2011, s. 13)

Klasifikace WHO v rámci desáté revize Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů uvádí následující vymezení zrakových vad dle části zrakového analyzátoru, která je postižena:

- H00 – H06 nemoci očního víčka, slzného ústrojí a očnice,
- H10 – H13 onemocnění spojivek,
- H15 – H22 nemoci skléry, rohovky, duhovky a řasnatého tělíska,
- H25 – H28 onemocnění čočky,
- H30 – H36 onemocnění cévnatky a sítnice,
- H40 – H42 glaukom,
- H43 – H45 onemocnění sklivce a očního bulbu,
- H46 – H48 nemoci zrakového nervu a zrakových drah,
- H49 – H52 poruchy očních svalů, binokulárního pohybu, akomodace a refrakce,
- H53 – H54 poruchy vidění a slepota,
- H55 – H59 jiné nemoci a oční adnex. (Finková, 2011, s. 13-14)

Speciálně-pedagogické hodnocení úrovně zrakových schopností a míry vlivu na vývoj jedince navazuje na oftalmologickou klasifikaci. Zde je tabulka, ve které je uvedeno základní dělení dle zrakové schopnosti.

Stupeň zrakového postižení	Stupeň snížení vizuálních schopností
1. Střední slabozrakost	Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) – minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 – 1/10, kategorie 1.
2. Silná slabozrakost	Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) – minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 – 10/20, kategorie 2.
3. Těžká slabozrakost	a) zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) – minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 – 1/50 b) koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20° nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45°, kategorie 3
4. Praktická nevidomost	Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena, kategorie 4.
5. Úplná nevidomost	Ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí, kategorie 5.

Mezi další nejčastěji používané klasifikace patří klasifikace:

- dle **doby vzniku** zrakového postižení, kdy jde o osoby s vrozeným, či získaným postižením;
- dle **progrese vady** rozlišujeme osoby s regredujícím, ustáleným, progredujícím zrakovým postižením;
- dle **charakteristických symptomů** lze vymezit postižení akutní, chronické, recidivující;
- dle **věku** rozdělujeme skupiny osob na jedince v raném a předškolním věku, ve školním věku, jedince dospělé a v seniorském věku;
- dle **stupně akceptace** postižení a **dalších psychologických proměnných**;
- dle **sociálního zázemí**, které může být funkční, dysfunkční nebo chybějící;

- dle **přítomnosti dalšího znevýhodnění**, jako je změna vizáže, kombinace s jedním nebo více jedinečnými druhy postižení, jiné diskriminující či znevýhodňující situace trvalého charakteru kombinující výchovu, vzdělávání, socializaci, rehabilitaci nebo integraci. (Růžičková, Vítová, 2014, s. 21-22)

Další klasifikací, se kterou se lze často setkat, je klasifikace dle skupin poruch zraku. Poruchy zraku dělí Květoňová-Švecová do pěti skupin, ke kterým Moravcová přidává ještě další dvě:

- ztráta zrakové ostrosti,
- postižení šíře zorného pole,
- okulomotorické problémy,
- obtíže se zpracováním zrakových informací,
- poruchy barvocitu,
- poruchy adaptace na tmu a oslnění,
- porucha citlivosti na kontrast. (Ludíková, Finková, Stejskalová, 2013, s. 60–61)

Růžičková uvádí, že „základním kritériem pro vymezení cílových skupin je hledisko specifických potřeb v edukaci – tedy dělení dle druhu a stupně funkčního zrakového potenciálu.“ Toto dělení rozděluje na dvě skupiny:

- Osoby, které mohou prostřednictvím speciální edukace a rehabilitace rozvíjet úroveň funkční vizuální výkonnosti a efektivně využívat funkční zrakový potenciál (funkční zrak) = tyflopédie slabozrakých.*
- Osoby, které nedisponují využitelným funkčním zrakovým potenciálem a jsou odkázány na využívání náhradních informačních kanálů – kompenzačních schopností, prostředků a technologií = tyflopédie nevidomých.“*

V první skupině jsou zařazeny všechny kategorie slabozrakosti, převážná část prakticky nevidomých osob a osoby s poruchami binokulárního vidění.

Do druhé skupiny jsou zařazeny osoby prakticky nevidomé, jejichž zraková schopnost neumožňuje funkční využití zraku v praktickém životě, a osoby plně nevidomé.

U těchto osob je nutné upřednostnit kompenzační činitele v edukačním a rehabilitačním procesu. (Růžičková, Vítová, 2014, s. 23)

Soudobá speciální pedagogika osob se zrakovým postižením užívá klasifikaci, ve které se dle Růžičkové (2015, s. 17–18) pro cílovou skupinu osob s funkční zrakovou schopností v hraničním pásmu mezi slabozrakostí a nevidomostí často používá termín „osoby se zbytky zraku“, jež někteří čeští autoři považují za pejorativní a upřednostňují termín „osoby částečně vidící“. Proto bude i v této bakalářské práci uváděn pojem osoby částečně vidící. Klasifikace speciální pedagogiky dělí osoby se zrakovým postižením tedy do těchto čtyř skupin:

1. osoby nevidomé,
2. osoby částečně vidící,
3. osoby slabozraké,
4. osoby s poruchami binokulárního vidění.

Protože držitelem vodícího psa jsou převážně osoby nevidomé a osoby částečně vidící, uvedeme podrobnější charakteristiky těchto dvou skupin níže.

Charakteristika osob nevidomých

Osoby nevidomé jsou jedinci s nejtěžším stupněm zrakového postižení a mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti – slepoty. Nevidomost může být praktická, skutečná a plná. Protože až 80 % informací získáváme zrakem, je tudíž jasné, že u těchto osob je největší problém se získáváním informací. Nevidomý jedinec informace získává především hmatem a sluchem. Nevidomost také ovlivňuje prostorovou orientaci a samostatný pohyb. K orientaci v prostředí nevidomí využívají průvodcovských služeb, techniky chůze s bílou holí, prvky ozvučení prostředí, hmatový popis trasy a k doprovodu využívají vodící psy. Někteří nevidomí jedinci mohou mít problémy s integrací do společnosti, jejichž příčinou může být chybná výchova, osobnostní vybavení jedince apod. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 41–43)

Charakteristika osob částečně vidících

Tato skupina osob je velmi specifická a můžeme říci, že se jedná o skupinu osob na hranici mezi praktickou slepotou a těžkou slabozrakostí. Někdy bývají tito jedinci řazeni

mezi osoby s těžkou slabozrakostí. Dle Růžičkové (2015, s. 18) se jedná o „osoby, u nichž zraková vada způsobuje i při využití optimální korekce a dalších optických i neoptických rehabilitačních prostředků významné funkční omezení. Přesto je jejich funkční zrakový potenciál využitelný a v řadě oblastí lze dále rozvíjet zrakovou výkonnost.“

Protože jsou tyto osoby limitované ve využívání zraku při potřebě získávání dostatečného množství informací pro plnohodnotný život, musí pracovat tzv. dvojmetodou. Dvojmetoda představuje kombinaci postupů a metod (vizuálně-auditivních a taktilních) využívaných nevidomými i slabozrakými.

Jedinci mají jen malé zrakové schopnosti, které se snaží maximálně využívat a upřednostňují je před ostatními kompenzačními činiteli, proto je jejich organismus pod stálým tlakem. Často se při všem, co dělají, hluboce ohýbají a své tělo mají v nepřírodných polohách, čímž trpí fyzicky. Ale pod velkou mírou koncentrace je zatěžována i jejich psychika. Tato zátěž pak může způsobit podrážděnost, horší schopnost přizpůsobení se a problémy se socializací, ale také další komplikace. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 45–46)

Můžeme tedy říci, že zrakové postižení je stav, kdy poškození či vada zrakového vnímání negativně ovlivňuje všechny oblasti představující kvality života člověka. Těmito oblastmi jsou: každodenní činnosti, citový život, omezení v prostorové orientaci a samostatném pohybu, oblast pracovního uplatnění, prostředí sociální, kulturní i edukační. (Jesenský, 2002, s. 25)

1.2 Kvalita života osob se zrakovým postižením

Tato podkapitola je zařazena pro lepší pochopení rozdílů mezi kvalitou života intaktních osob a osob se zrakovým postižením.

Kvalita života je interdisciplinární pojem, setkat se s ním můžeme v antropologii, sociologii, medicíně, psychologii, etice, ekonomii, právu, filozofii, politologii, pedagogice atd. Z hlediska psychologie lze pojem kvalita života spojovat s osobní pohodou, tzv. well-being, s problematikou uspokojování lidských potřeb, s oblastí sociálních vztahů, seberealizací atp.

„Vymezování kvality života bere do úvahy její různé stránky a podle toho jsou konstruovány její definice.“ Některými z nich jsou:

- 1) „Definice kvality života pomocí jiného pojmu – např. ztotožnění se subjektivně pociťovaným zdravím.
- 2) Definice zaměřené na typický znak – např. kvalita života je to, jak jedinec subjektivně hodnotí svou životní situaci.
- 3) Definice vyjadřující vztah mezi charakteristikami kvality života – např. kvalita života představuje stupeň, v němž prožívání života uspokojuje individuální přání, psychické a fyzické potřeby. Kvalita života je tedy výslednicí osobních hodnot a životního stylu.
- 4) Taxativní definice – např. Bluden vymezil kvalitu života jako 4 oblasti spokojenosti (well-being): 1. fyzická pohoda, 2. materiální pohoda, 3. kognitivní pohoda, 4. sociální pohoda.
- 5) Definice kvality života jako měřitelné veličiny – např. Kirby rozlišuje měření kvality života ze tří perspektiv: 1. objektivní měření sociálních ukazatelů, 2. subjektivní odhad celkové spokojenosti se životem, 3. subjektivní odhad spokojenosti v různých oblastech života.“ (Jesenský, 2007, s. 80)

Podle světové zdravotnické organizace WHO je kvalita života „vnímání vlastní pozice v životě v kontextu kultury a hodnotových systémů se zřetelem na životní cíle, očekávání, standardy a zájmy“. (Jesenský, 2007, s. 80)

Kvalita života je výsledek objektivního úsudku – pozorování a zvažování víceroch hodnot, je zážitkovým vztahem, reflexí nad vlastní existencí. Je nesourodým porovnáním a motivací žít. Je to subjektivní prožívání, osobní smysl, který úzce souvisí s uspokojením v sociálních vztazích.

Jako výsledek vzájemného působení sociálních, zdravotních, ekonomických a environmentálních podmínek týkajících se lidského života a společenského rozvoje můžeme definovat kvalitu života. (Doležalová, Ondráková, Nowosad, 2011, s. 15–17)

Kvalitu života ovlivňuje každé postižení a může způsobit její kolísání. Vlivy ovlivňující kvalitu života osob se zrakovým postižením zkoumá tyflogie. Kvalita života se posuzuje objektivním a subjektivním způsobem. Oblastmi, které mohou kvalitu života

ovlivnit, jsou: způsob akceptace postižení, míra informačního deficitu a smyslové deprivace, míra dosažené samostatnosti a soběstačnosti, společenský status a prosperita, míra účasti na kulturním životě, komunikační kompetence, pracovní schopnosti a příležitosti.

V subjektivním hodnocení se odráží prožívání jedince se zrakovým postižením a souvisí s jeho individuálním zaměřením, mírou vlastních kompetencí v běžném a společenském životě a kvalitou speciální podpory, např. při udržení funkčního zrakového potenciálu, využívání kompenzačních mechanismů, udržení optimální míry samostatnosti, udržení sociálních vztahů a udržení psychického zdraví. (Růžičková, 2014, s. 42–44)

Kvalitu života osob se zdravotním postižením ovlivňuje majoritní společnost, její postoje, názory a z nich plynoucí kroky např. ve školství, legislativě, zdravotnictví a ekonomice. Toto tvrzení ovšem nepostihuje subjektivní vnímání kvality života osob se zdravotním postižením. (Ludíková, 2012, s. 29)

Nejvýznamnějšími specifiky ovlivňujícími kvalitu života jsou: míra akceptace postižení, míra informačního deficitu a smyslové deprivace, míra samostatnosti, způsoby a možnosti edukace, komunikační kompetence, způsob pohybu a orientace a míra účasti na společenském životě. (Bendová, 2015, s. 129)

Mnozí smyslově postižení lidé jsou důkazem toho, že i přes četné útrapy lze za určitých podmínek žít kvalitní život.

Posuzování kvality života má z hlediska zrakově postižených osob svůj význam:

- *„pro postiženého subjektivně,*
- *pro subjektivní i objektivní sledování vývoje a průběhu postižení, sledování vývoje jeho psychického stavu a vztahu k životu, změny socioekonomického statusu a materiální úrovně postižené osoby,*
- *pro posouzení potřebnosti a úrovně poskytované pomoci,*
- *pro stanovení stupně invalidity a případné potřebné péče,*
- *pro hodnocení úrovně a kvality vztahů interpersonálních, vztahů k institucím atd.“.* (Jesenský, 2007, s. 85)

Kvalita života osob se zrakovým postižením představuje souhrn činitelů, které umožňují existenci těchto jedinců. S kvalitou života úzce souvisí, jak jedinec se zrakovým postižením pohlíží na svůj život. Aktivita, nezdolnost a smysl pro koherenci přispívá k vyšší životní spokojenosti a subjektivnímu prožitku vyšší kvality života. Také posilování kondice, cvičení paměti, myšlení, kreativity a dalších schopností, ať cílevědomou činností či zábavnou formou, hraje významnou roli.

Cílená motivace ke společenským aktivitám je nezbytnou prevencí proti devalvací kvality života osob se zrakovým postižením. Aktivní a dobrovolné zapojení do různých kroužků a klubů zvyšuje sebevědomí, sebeúctu a chuť do života těchto osob.

Z pohledu sociální rehabilitace pak mluvíme o nácviku speciálních dovedností těžce zrakově postižených, kterými jsou prostorová orientace a samostatný pohyb, sebeobsluha, výuka alternativních forem čtení a psaní, obsluha kompenzačních pomůcek atd. Tyto dovednosti jim pomohou dosáhnout vyšší úrovně soběstačnosti, a tím vzroste jejich nezávislost.

Kvalitu života osoby se zrakovým postižením může podstatně zvýšit odbourání informačního deficitu, kdy je vhodné upozornit na služby knihovny pro nevidomé, na periodika pro zrakově postižené a možnosti získání příspěvku na kompenzační pomůcky snižující informační deficit. (Jesenský, 2007, s. 87–88, 125) Dalším významným prostředkem zvýšení kvality života je vodící pes a zejména dostatečná edukace při jeho využití jako kompenzační pomůcky. Využití těchto prostředků zvyšuje samostatnost a soběstačnost, případně sebevědomí a jistotu při samostatném pohybu a orientaci.

Shrnutí

V první kapitole a jejích podkapitolách jde především o pochopení problematiky osob se zrakovým postižením a o to, jak zrakové postižení ovlivňuje kvalitu jejich života. Uvedené způsoby klasifikace osob se zrakovým postižením usnadňují porozumění rozdílů, podle kterých se tyto osoby dělí do skupin. Se znalostí a pochopením těchto klasifikací se lze snadněji orientovat i v komunikaci s odborníky v jiných oborech. V souvislosti s tématem bakalářské práce tato kapitola představuje skupiny osob, které mají v závislosti na svém postižení nárok na vodící psa.

2 Specifika edukace osob se zrakovým postižením

Tato kapitola se bude věnovat specifikům edukace, obecnými zásadami edukačního procesu u osob se zrakovým postižením. Další podkapitoly uvedou specifické podmínky a metody edukačního procesu osob se zrakovým postižením, edukaci prostorové orientace a samostatného pohybu a také existující systémy edukace držitelů vodičích psů.

Vzhledem k danému tématu bakalářské práce bude tato kapitola zaměřena na osoby nevidomé a osoby částečně vidící. A protože jde v této bakalářské práci o držitele vodičích psů, budeme hovořit především o osobách ve věku od patnácti let (více viz kapitola 4).

Edukace

Pojem edukace v sobě zahrnuje vzdělání a výchovu z hlediska našich zkušeností, které od sebe nelze zcela oddělovat. Finková, Ludíková a Stejskalová (2013, s. 29–30) uvádí i definici autorů pedagogického slovníku, z hlediska filozofie výchovy a z hlediska obecné pedagogiky:

Hledisko filozofie výchovy: *„Ve filosofii výchovy znamená edukace proces celkové výchovy vztahující se jen na člověka a termín je tu odvozován z lat. educatio (vychovávání). Edukace se tu považuje za celkové a celoživotní rozvíjení osobnosti člověka působením formálních (školských) výchovných institucí i neformálních (rodina aj.) prostředí.“*

Hledisko obecné pedagogiky: V obecné pedagogice a didaktice se výraz edukace používá jako synonymum termínu vzdělávání, resp. výchovně-vzdělávací proces, a jako ekvivalent angl. education, slo. edukácia.

Specifické zásady edukačního procesu osob se zrakovým postižením

Finková, Růžičková, Stejskalová (2010, online) uvádí, že: *„Výchovné zásady vyjadřují vztah mezi cílem, obsahem, podmínkami a prostředky výchovy a vyplývají z poznání vztahů výchovy a společnosti, z poznání a respektování vztahů uvnitř výchovného*

procesu.“ V edukačním procesu jedinců se zrakovým postižením by neměly být opomíjeny tyto zásady:

Zásada trvalosti se vztahuje k výsledku edukačního procesu. Vědomosti a dovednosti jedincem osvojené by měly zůstat v jeho paměti, aby je mohl kdykoli použít. Tato zásada souvisí s ostatními zásadami, které do jisté míry výsledek ovlivňují, a proto je třeba u jedinců se zrakovým postižením zintenzivnit poznání všemi dostupnými prostředky, zapojením kompenzačních činitelů a opakováním prožitků apod.

Zásada názornosti, kdy je nutné studentům umožnit vnímat předkládaný obsah všemi smysly. U osob se zrakovým postižením to tedy bude sluchem a hmatem, aby se usnadnilo rozumové poznání předkládaného.

Zásada soustavnosti: učivo by mělo být uspořádané do logicky propojeného systému poznatků pro snazší osvojení vědomostí. Důležitá je akceptace mezioborových vztahů.

Zásada individuálního přístupu, při které platí ve škole pro zrakově postižené snížený počet studentů ve třídě, a tím zajištění možnosti individuálního přístupu. Základ je znát diagnózu studenta, od které se odvíjí potřeba pracovat se studentem v daných chvílích samostatně. Zásadu může v konkrétních situacích částečně naplňovat asistent pedagoga.

Zásada přiměřenosti, při které by mělo obsahem i rozsahem učivo odpovídat specifikům jedince. Je potřeba brát v úvahu stav zrakového analyzátoru, somatického vývoje a úroveň rozumových schopností a zároveň by těmto podmínkám měl odpovídat výběr výukových metod a organizačních forem.

Zásada vědeckosti, při které by měl být akceptován aktuální stav vědeckého poznání. *„V rámci možností přibližujeme studentům se zrakovým postižením poznatky i z oblasti vědy, techniky, nastiňujeme vědecké poznání a možnosti badatelské činnosti atd.“*

Zásada spojení výchovy s praxí, kde jde o propojení školních poznatků s životní realitou. U jedinců se zrakovým postižením je to obtížnější, stává se, že je výchovné působení od života určitým způsobem izolované.

Zásada spolupráce všech vyučujících, u které jde o potřebné propojení profesionálních vychovatelů a pedagogů s rodinou, která je spolutvůrcem výchovného procesu jedince. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2010, online)

Do specifických zásad edukačního procesu patří i **vyučovací metody**, které by měly odpovídat zaměření, úkolům vyučování, měly by záviset na vyučovacím cíli a na konkrétním učebním cíli a tématu. U jedinců se zrakovým postižením musí být volena metoda s ohledem na stupeň zrakového postižení. Ve výuce těchto jedinců se využívají všechny běžné metody jako na ostatních školách, jen některé více a některé méně. Ve školách pro zrakově postižené se používají například metody: slovní (monologické, dialogické), demonstrační, metoda pozorování, exkurze, metody praktické (např. laboratorní práce) a další. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2010, online)

Alfou a omegou edukace osob se zrakovým postižením je zásada individuálního přístupu a multisenzoriálního učení – poznávání všemi smysly. Klíčovým principem edukace těchto osob je verbalizace a haptizace, kdy se snažíme absentující neverbální informaci co nejvýstižněji a nejkomplexněji slovně popsat nebo předložit plastický předmět či model, který si může jedinec se zrakovým postižením ohmatat. (Finková, Ludíková, Stejskalová, 2013, s. 19)

Specifika edukace dospívajících a mladých dospělých

U osob dospívajících a mladých dospělých se zrakovým postižením jde především o dosažení dostatečného stupně samostatnosti a nezávislosti, celoživotní vzdělávání, kulturní a sociální integraci, zapojení do pracovního procesu, ale také i o podporu v rozvoji dovedností potřebných k partnerskému a rodinnému životu. Tyto úkoly zajišťují speciálně-pedagogická centra, rehabilitační pracoviště a při studiu na vysoké škole lze využít i podpůrné služby zřizované příslušnou školou. Problémem v daném období bývá navazování vztahů, dosažení pracovního uplatnění, osamostatnění od rodičů a přístupnost volnočasových aktivit. (Růžičková, Vítová, 2014, s. 65)

2.1 Specifické podmínky edukace osob se zrakovým postižením

Jesenský uvádí vnitřní a vnější podmínky edukace, které odhalují podstatu edukačních potřeb osob se zrakovým postižením a modifikaci tyfloedukačních situací.

Vnitřními podmínkami edukace osob se zrakovým postižením se rozumí osobní vybavenost jedince, která je poznamenána poškozením zraku a jeho funkcí, které snižují výkonnost daného jedince. Jde ale i o stav neurofyziologické vybavenosti jedince, který otevírá možnosti kompenzace a reedukace vidění.

Vnější podmínky edukace jsou tvořeny okolnostmi a jevy, které nejsou součástí vnitřní somatické či psychické a duchovní vybavenosti daného jedince, ale jde o celé vnější prostředí jeho existence, které lze rozdělit na složky: ekologické, sociální, kulturně civilizační a pracovní. (Jesenský, 2003, s. 24–25)

Podmínky ovlivňující edukační proces u osob nevidomých

U nevidomých osob ovlivňují edukační proces například tyto podmínky:

- stav zrakového analyzátoru (prakticky nevidomá osoba využívá minimální zrakový potenciál, kdy vnímá světlo a tmu, například při orientaci v prostoru);
- kombinované postižení (kombinace zrakového postižení s mentální retardací, či sluchovým postižením atd.);
- potřeba zvýšené koncentrace pozornosti, pozornost sluchová;
- zkrácené představy;
- nemožnost vnímat svět jako celek;
- osobnostní rysy a předpoklady;
- výchovné působení v rodině;
- aktivizace;
- schopnost pracovat s konkrétními pomůckami.

Dalším faktorem, který ovlivňuje edukační proces značným způsobem, je osoba vyučujícího. Vyučující nevidomého jedince by měl mít vlastnosti tzv. demokratického typu. Demokratický typ učitele se soustředí na poznání individuality každého studenta, snaží se v každém studentovi podporovat a rozvíjet jeho vlastnosti a žádoucí dovednosti. K edukačnímu procesu přistupuje zodpovědně, středem jeho zájmu nejsou pouze známky, ale používání vhodných hodnotících výchovně-vzdělávacích prostředků, které žáky aktivizují a podněcují k vyšším výkonům. (Finková, Ludíková, Stejskalová, 2013, s. 32)

Podmínky ovlivňující edukační proces u osob částečně vidících

Podmínky edukačního procesu u částečně vidících osob jsou specifické a vždy budou záviset na mnoha faktorech souvisejících s danými vadami. Zpravidla je edukace prováděna v nějaké učebně či místnosti, ve které je nutné přizpůsobit podmínky, ve kterých osoby částečně vidící získávají poznatky, dovednosti a návyky. Nutné je především zaměřením se na zrakovou hygienu, jejíž dodržování je nutné pro další využívání zrakových funkcí v budoucnu. (Finková, Ludíková, Stejskalová, 2013, s. 52)

2.2 Edukace prostorové orientace a samostatného pohybu

Tato podkapitola je uvedena pro navázání na edukaci osob se zrakovým postižením a z toho důvodu, že osoba žádající o vodícího psa by měla mít dovednosti a návyky v prostorové orientaci a samostatném pohybu plně osvojené. Nárokům na držitele vodícího psa se dále věnuje třetí kapitola.

Při výcviku prostorové orientace a samostatného pohybu si člověk se zrakovým postižením musí osvojit nejen dovednosti a návyky pro úspěšné zvládnutí problémů v této oblasti, ale musí se také vypořádat s celou řadou dalších problémů, které vyvstávají automaticky při výcviku, kdy je osoba se zrakovým postižením bezprostředně konfrontována se svým handicapem a omezeními z něho plynoucími; těmito problémy jsou: *„rozvoj jednotlivých kompenzačních smyslů, rozvoj kognitivních činností, formování emocionální sféry, vedení k reálnému sebevědomí a sebehodnocení, k reálným aspiracím osobním i společenským, hledání reálných perspektiv a možností jejich dosažení.“*

Termín výcvik či trénink, jinými slovy nácvik jednotlivých činností, je součástí širšího edukačního celku výchovy prostorové orientace. Pedagogický charakter činností v oblasti prostorové orientace a samostatného pohybu vyniká ve zlomových fázích a okamžicích krize a pocitu beznaděje, při kterých musí být instruktor připraven odpovídat na složité otázky a správně odhadnout jádro problému a zvolit správný způsob řešení. Instruktor by měl mít kromě dobrých znalostí i schopnost empatie a odpovědnosti podpořenou dlouhodobým tréninkem. (Wiener, 2006, s. 23)

Při výchově prostorové orientace a samostatného pohybu je nutno zachovat určité zásady, hlavními jsou:

Zásada cílevědomého účelného a nenápadného prolínání výchovy prostorové orientace všemi činnostmi zrakově postiženého člověka

Pokud je tato zásada dodržována, zaručuje vysokou úroveň motivace a stálým, cílevědomým působením lze dosáhnout zejména u dětí větších úspěchů než při pouhém výcviku rozděleném do určitých časových jednotek. Hry jsou ideálním prostředkem, kdy dítě má radost z pohybu a může subjektivně pozorovat své pokroky. Zásadu je důležité důsledně dodržovat při výchově k samostatnosti, kdy si dítě musí samo najít určitý předmět.

Zásada bdělé pozornosti

V procesu prostorové orientace a samostatného pohybu je nutný stav bdělé pozornosti, avšak nesmí být stavem vnitřního napětí. Při této zásadě jde hlavně o to, aby jedinec se zrakovým postižením byl hned od počátku trasy v klidu a plně se soustředil. Jeho pozornost by se měla vlivem rušivých elementů zvyšovat, neměl by dosahovat nervozity, která by vedla ke ztrátě orientace. Pokud by člověk na sobě začal pociťovat nervozitu, je vhodné zařadit chvíli relaxace.

Zásada kompenzační funkce ostatních smyslů

Při této zásadě se jedinec se zrakovým postižením učí využívat kompenzační smysly v procesu prostorové orientace a samostatného pohybu. Sluchem by měl být jedinec schopen identifikovat zvuky ve svém okolí. U sluchu se procvičuje schopnost vyhledávání a lokalizace zvuků potřebných pro orientaci. K rozvíjení sluchových schopností se do jisté míry váže echolokace neboli schopnost odhalovat překážky na základě ozvěny. Hmat v procesu prostorové orientace a samostatného pohybu přináší informace o nejbližším okolí zrakově postiženého. Jde především o hmatovou práci nohou a využití bílé hole, při které je možné zjistit nejrůznější povrchové struktury a nerovnosti terénu. Čich se využívá především k rozpoznávání určitých míst podle charakteristických vůní a zápachů. (Wiener, 2006, s. 32–33)

Výchova prostorové orientace a samostatného pohybu se dá dělit podle dvou základních kritérií: podle obsahu a podle věku osob se zrakovým postižením. Pro potřeby bakalářské práce, co všechno musí držitel vodícího psa v prostorové orientaci a samostatném pohybu umět, je uvedeno dělení podle obsahu, dle kterého rozeznáváme tři základní oblasti výchovy prostorové orientace a samostatného pohybu, kterými jsou:

- prvky prostorové orientace a samostatného pohybu,
- technika dlouhé hole,
- orientační analyticko-syntetická činnost.

Prvky prostorové orientace a samostatného pohybu a techniku dlouhé hole je nutné upevnit na úrovni základních návyků. Orientační analyticko-syntetickou činnost je zase nutné upevnit na úrovni složitějších dovedností. Takto je možno dosáhnout plného rozvoje pohybově orientačních schopností osoby se zrakovým postižením a umožnit jí dosažení odpovídajícího stupně mobility. (Wiener, 2006, s. 33–34)

Základní oblasti výchovy prostorové orientace a samostatného pohybu osob se zrakovým postižením

Prvky prostorové orientace a samostatného pohybu jsou základními návyky, které rozvíjí a zdokonalují přirozené schopnosti osoby se zrakovým postižením. Zvládnutí těchto prvků umožňuje dosáhnout poměrně vysokého stupně mobility. Tyto prvky lze rozdělit do dvou oblastí:

- a) *zvládnutí základních technik pohybu bez hole*: chůze s vidícím průvodcem, bezpečnostní držení (postoje), kluzná prstová technika (trailing).
- b) *Rozvíjení přirozených pohybově orientačních schopností osoby se zrakovým postižením a odstraňování nepříznivých důsledků zrakového postižení v oblasti prostorové orientace a samostatného pohybu*: omezování odchylek od přímého směru, odhad vzdáleností, odhad úhlů, výuka vnímání sklonu dráhy, výuka vnímání zakřivení dráhy, rozvoj sluchové orientace, rozvíjení smyslu pro překážky, chůze po schodišti, posilování stability osob se zrakovým postižením. (Wiener, 2006, s. 17–18)

Technika dlouhé hole je dle Wienera (2006, s. 18) „*cílevědomé a poučené užívání bílé hole přesně stanoveného poměru její délky k postavě; takové užívání hole, které poskytuje zrakově postiženému plnou bezpečnost i subjektivní jistotu při dodržování základních fyziologických i estetických pravidel pohybu.*“ V návaznosti na téma bakalářské práce je uveden stručný postup nácviku techniky dlouhé hole. Základem techniky dlouhé hole je:

- Základní postoj, při kterém musí být správná poloha paže, hůl před středem těla a ruka ve výši pasu.
- Základní a tužkové držení, nejprve se učí odděleně, poté se cvičí plynulý přechod.
- Kluzná technika, při které se klade důraz na správnou šířku oblouku.
- Kyvadlová technika, při které je kladen důraz na správnou výšku oblouku a fyziologicky správnou koordinaci pohybu hole s pohybem těla.
- Diagonální technika, při které se dbá na správné vykrytí plochy těla. Spojuje se s tužkovým držením.
- Ovládání hole se musí už od počátku cvičit oběma rukama, nikoliv jen dominantní rukou. (Wiener, 2006, s. 118)

Orientační analyticko-syntetická činnost je nejvyšším stupněm edukace prostorové orientace a samostatného pohybu osob se zrakovým postižením. Jde o využívání informací, získaných všemi dostupnými prostředky a způsoby při aplikaci základních technik pohybu v procesu prostorové orientace a samostatného pohybu osob se zrakovým postižením. Získané informace dostupnými prostředky a způsoby se rozumí informace získané využitím: zbylých smyslů, rozvinutých přirozených pohybově orientačních schopností, technik dlouhé hole či dalších orientačních pomůcek, plánek, map, modelů a jiných tyflografických pomůcek, ústního nebo písemného popisu trasy. Osoby se zrakovým postižením je potřeba naučit, jak získávat a shromažďovat informace v optimálním množství a kvalitě, tedy vést je k účelnému a cílevědomému využívání jednotlivých prostředků a způsobů. Cílem je naučit osobu se zrakovým postižením, aby si uměla udělat na základě jednotlivých jevů správnou představu o situaci a dokázala ji adekvátně řešit. (Wiener, 2006, s. 119)

Uvedené prvky a techniky prostorové orientace jsou nezbytným předpokladem k tomu, aby osoba se zrakovým postižením mohla funkčně využívat vodícího psa. Dovednosti prostorové orientace a samostatného pohybu osob se zrakovým postižením vyžadují i pracovníci výcvikových středisek.

2.3 Systémy edukace držitelů vodících psů

Tato podkapitola uvádí metody a postupy edukace osob nevidomých a částečně vidících jakožto držitelů vodících psů. Také se zaměřuje na systémy edukace, kterými se držitelé vodících psů vzdělávají.

Metody a postupy edukace nevidomých osob

Nedostatečné zrakové vnímání omezuje v prostorové orientaci a samostatném pohybu a neumožňuje zvládnutí čtení a psaní běžnými výukovými postupy. Proto je nutné nevidomým osobám převést text do podoby, kterou lze vnímat sluchem či hmatem. (Novohradská, 2009, s. 71) Vhodnými postupy edukace nevidomých držitelů vodících psů jsou tedy semináře zaměřené na výuku praktických dovedností, přednášky či poskytnutí výukového materiálu v Braillově bodovém písmu nebo zvukový záznam na CD.

Metody a postupy edukace částečně vidících osob

Ze speciálně-pedagogického hlediska jsou osoby částečně vidící samostatnou skupinou, protože potřebují v edukačním procesu speciální metody a postupy. Jde o orgánové postižení na hranici mezi slabozrakostí a nevidomostí, proto se u těchto osob kombinují metody práce pro slabozraké s metodami práce pro nevidomé. (Novohradská, 2009, s. 71) Pro částečně vidící držitele vodícího psa bude vhodné poskytnout výukový materiál ve zvětšeném černotisku nebo v Braillově bodovém písmu či zvukový záznam na CD. Výuka praktických dovedností pak bude vhodná formou semináře.

Systémy edukace držitelů vodících psů

V této bakalářské práci se pojmem „systémy edukace držitelů vodících psů“ rozumí:

- základní edukační péče a příprava žadatele o vodícího psa – tzv. předávání a secvičování,
- následná péče edukačního charakteru pro držitele vodících psů poskytovaná středisky pro výcvik vodících psů – tzv. následný servis.

Než se žadatel stane držitelem vodícího psa, tzn. při předávání vodícího psa, musí projít teoretickou a praktickou přípravou – secvičit se se psem. Nejprve žadatel dostane k dispozici manuál, ve kterém jsou: základní informace o psovi, jaká je to pomůcka a jak pracuje, informace o správné péči o psa, povelová technika a další informace, které ho teoreticky připraví na společný život s vodícím psem. Poté následuje předávání vodícího psa, které má většinou charakter dvoutýdenního školení v místě, které pes dobře zná, tzn. v ubytovacím zařízení výcvikového střediska. Během proškolení se žadatel učí používat a aplikovat povelovou techniku, tedy jak správně s vodícím psem komunikovat – povelovat, chválit, kárat, kdy a jak psovi obléknout a svléknout postroj. (Helebrandová, 2009, s. 34–35) Žadatel se povelovou techniku a její aplikaci na konkrétní situace učí ještě před tím, než začne trénink chůze se psem. Také se seznamuje s právy a povinnostmi, které jako držitel vodícího psa musí znát a dodržovat je. Při chůzi s vodícím psem je nutné sladit tempo, zadávání povelů a rychlost reakce psa na povel. Žadatel se učí reagovat na změny směru a rychlosti, kterými pes upozorňuje na překážky. Po týdnu proškolení v ubytovacím zařízení střediska následuje výuka v místě bydliště držitele. V tomto prostředí se trénují konkrétní trasy s vodícím psem za dozoru instruktora. Instruktor pak prodlužuje dobu, při které nechává nového držitele se svým psem samotné. Délka a způsob předávání se může přizpůsobit podle potřeb. Po předání vodícího psa se z žadatele stává držitel vodícího psa. Edukační péče předáváním však nekončí, může pokračovat následným servisem. (Lehečka, 2011, s. 36)

Následný servis je zajišťován většinou subjektů cvičících vodící psy pro odstranění vzniklých problémů, procvičení psa, prověření práce držitele s vodícím psem a také na získání nových dovedností a zkušeností a také docvičení psa. Jedná se o:

- poradenskou službu zajišťovanou telefonicky, elektronickou poštou, osobním kontaktem;
- společné tréninkové dny;

- rekondiční pobyty;
- pravidelná setkávání držitelů vodicích psů;
- přednášky;
- konzultace;
- soutěže.

Tyto služby se zajišťují v sídle výcvikového střediska, v místě bydliště nebo na místech, kde středisko pořádá pobyty či soutěže. (Uzlová, 2011, s. 37)

Shrnutí

V této kapitole jde především o ujasnění, jaké zásady dodržet při vzdělávacím procesu osob se zrakovým postižením. Dále jde o pochopení vnitřních a vnějších podmínek, které mohou edukační proces ovlivňovat a měl by je brát na vědomí každý, kdo pracuje s těmito osobami. Podkapitola o edukaci prostorové orientaci a samostatném pohybu má čtenáři představit, co vše se musí naučit člověk se zrakovým postižením, než získá kompetence k tomu, aby mohl požádat o vodicího psa. Jsou to stěžejní dovednosti, na kterých staví edukační systémy výcvikových středisek uvedených v další podkapitole. Smyslem celé kapitoly je pochopit, jakým způsobem se osoba nevidomá nebo částečně vidící vzdělává.

3 Držitelé vodicích psů a nároky na ně

Než se osoba se zrakovým postižením stane držitelem vodicího psa, musí splňovat jistá kritéria, která jsou podmínkou k dosažení vodicího psa. Pro získání charakteristiky držitele vodicího psa se tato kapitola bude věnovat nárokům na potenciálního držitele vodicího psa, které čtenáři přiblíží, kdo může o vodicího psa zažádat, a stát se tak jeho držitelem.

Nároky na držitele vodicích psů

Držitelem vodicího psa se může stát osoba se zrakovým postižením odpovídající uvedeným nárokům, které jsou pro potřeby této bakalářské práce rozděleny na hmotné a nehmotné.

Nehmotnými nároky zde rozumíme nároky na psychické i fyzické schopnosti žadatele. Jde tedy o nároky týkající se: akceptace svého zrakového postižení a své životní situace; psychické zralosti a připravenosti člověka; dovedností v sebeobsluze a prostorové orientaci a samostatném pohybu; času, který je nutné psovi věnovat; zodpovědnosti za psa a v neposlední řadě také adaptace na novou životní situaci. Podle Jasenovcové (Život s vodícím psem, Klub držitelů vodících psů [online]) bude vhodným držitelem ten:

- kdo již akceptoval svou zrakovou vadu a nečeká od psa náhradu vlastních očí, nýbrž jen účinnou pomoc;
- kdo zvládl svou životní situaci a je schopen se sám o sebe postarat;
- kdo má osvojené dovednosti prostorové orientace a samostatného pohybu;
- kdo počítá i s jistými nedostatky psa, jimiž jsou např. chlupy a prach v bytě, případné nemoci psa, zajištění péče o psa při nepřítomnosti držitele;
- kdo je dostatečně fyzicky zdatný, aby pro něj nebyl dvaceti až čtyřicetkilový pes nepřekonatelným problémem při manipulaci, např. při koupání psa, návštěvy veterináře apod.;
- kdo je natolik zralý a schopný ovládat psa;
- kdo je také dobře informovaný, schopný zvládat a případně rozvíjet schopnosti psa;
- kdo je zodpovědný.

Hmotnými nároky v této bakalářské práci rozumíme především finanční prostředky na zajištění základních životních potřeb psa, nikoliv na pořízení psa. Náklady na pořízení psa hradí příslušný úřad práce, viz zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, vyhláška 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Je tedy nutné počítat s finančními prostředky na kvalitní krmivo, zajištění veterinární péče, hygienické pomůcky, pelíšek, misky, hračky, také na potřeby spojené s cestováním, jako jsou mříž či popruhy do auta apod. Z hmotných nároků vyplývá zajištění vhodného zázemí pro psa, aby měl v bytě klidné místo, které by se mu stalo relaxační zónou a útočištěm.

Shrnutí

Tato kapitola uvádí nároky na potenciálního držitele, ze kterých vyplývá charakteristika držitele vodícího psa. Je tedy zřejmé, že člověk žádající o psa musí znát všechny klady a zápory, které pes má. Tyto informace mu může poskytnout výcvikové středisko. Dále musí být vyrovnaný se svým postižením a svou životní situací. Měl by být dostatečně adaptabilní na změny, které pes přináší. Také by měl žadatel vědět, že jde o živou pomůcku, které je nutné věnovat stejný čas, jako ona věnuje jemu. Každý, kdo se chce stát držitelem vodícího psa, musí ze sebe udělat částečně kynologa. Pes pracuje dobře, jen když má dobrou vazbu se svým držitelem, proto je nutné, aby se z držitele a psa stal tým. Toho lze docílit tím, když držitel bude brát svého vodícího psa jako společníka a ochotného partnera, který je připraven pomáhat mu 24 hodin denně, nikoliv pouze jako kompenzační pomůcku. V neposlední řadě také tím, když bude mít dostatečné vědomosti, dovednosti a návyky samostatné chůze s bílou holí.

4 Výcvik a výchova vodících psů v ČR

Vodící pes je kompenzační pomůckou, ovšem živou pomůckou, se kterou se musí dlouho pracovat, aby ji osoba se zrakovým postižením mohla využít. Vodící pes svému majiteli usnadňuje život dovednostmi, které nabyde speciálním výcvikem, proto se následující podkapitoly budou věnovat: historii výcviku vodících psů, charakteristice současné výchovy a výcviku vodících psů a také nárokům na výcvik vodících psů.

4.1 Historie výcviku vodících psů v ČR

První zaznamenané pokusy o výcvik psů pro nevidomé v České republice proběhly kolem roku 1922–1924. O tento výcvik se pokusil Josef Podhorský, přední organizátor tehdejšího kynologického života u nás. Výcvik jako takový se začíná rozvíjet až začátkem šedesátých let, kdy se Miroslav Fišer, Josef Dvořák, Jan Skuhrovský a Josef Ambruster zasloužili o rozsáhlejší práci, kterou jim však znesnadnila politická situace, která znemožnila přístup informací. Proto se při práci učili z vlastních chyb a postupně zjišťovali, co je a není v silách psa a také, co potřebuje a co nepotřebuje osoba se zrakovým postižením. V období totality bylo soukromé podnikání tabu, ale i tak dělali vše, aby bylo založeno výcvikové centrum. To se podařilo až v roce 1974 na základě

dohody Ústředního výboru svazu invalidů a chemického podniku Spolana Neratovice. O čtyři roky později Svaz invalidů přesunul výcvik psů pod svůj výrobní podnik Meta Praha, zabývající se výrobou kompenzačních pomůcek pro invalidy. V průběhu osmdesátých let Meta navázala kontakty se zahraničím a zřídila výcvikové středisko s vlastním chovem psů v Neratovicích. Tento projekt z ekonomických důvodů neuspěl.

V roce 1985 vzniknul Klub držitelů vodicích psů, u jehož zrodu stáli Miroslav Fišer a Miroslav Podobský. Klub funguje dodnes, jeho posláním je hájit zájmy a potřeby nevidomých kynologů. Členové klubu se scházeli pod vedením Miroslava Fišera a procvičovali své psy, tím zahájili tradici letních výcvikových soustředění zakončených soutěží. Soutěž dostala jméno „Memoriál Miroslava Fišera“ a přesunula se z uměle vytvořené překážkové dráhy do ulic měst, kde skutečně předvedou svoji práci.

Na nátlak členů klubu bylo 1. října 1991 založeno při České unii nevidomých a slabozrakých, která vznikla v roce 1990, oddělení výcviku vodicích psů. Tato škola byla 15. dubna 1994 přijata jako přidružený člen Mezinárodní federace škol výcviku vodicích psů pro nevidomé. Všichni cvičitelé pracovali na základě živnostenského oprávnění a se střediskem uzavíraly smlouvy o výcviku, protože se dalo označit jako řídicí a koordinační centrum. Vedení střediska cvičitelům přidělovalo vhodné roční psy, částečně nakoupené, a také čím dál tím více převzaté z tzv. předvýchovy. Podle vzoru ze zahraničí se s výchovou štěňat v rodinách začalo na konci roku 1991. Cvičitel prováděl výcvik psa podle výcvikového řádu a po 6–7měsíční práci se psem skládal závěrečnou zkoušku před zkušební komisí. Po úspěšně vykonané zkoušce cvičitel sám předal psa klientovi, jež byl vybrán vedoucími pracovníky střediska.

Úroveň výcviku vodicích psů se stále zlepšovala díky několika nadšencům. Zájem o vodící psy mezi osobami se zrakovým postižením narůstal, a tak v květnu 1996 byla zahájena výstavba budovy nového střediska v Praze – Jinonicích. První část tohoto centra je v provozu od října 1997 a v roce 1999 byla uvedena do provozu budova pro klienty – budoucí držitele vodicího psa, kde začíná jejich soužití s vodicím psem. Středisko pro výcvik vodicích psů se 19. dubna 1997 stalo plnoprávným členem mezinárodní federace škol výcviku vodicích psů pro nevidomé. (Z historie výcviku vodicích psů u nás, Klub držitelů vodicích psů [online], c2006–2016)

4.2 Charakteristika současné výchovy a výcviku vodícího psa

Než se začne se samotným výcvikem vodícího psa, musí se vybrat vhodné štěně především podle zdravotního stavu a povahových vlastností. Pokud štěně splňuje tyto podmínky, může se začít s výcvikem. Z výcviku je nutno vyřadit štěňata, která nesplňují některé z potřebných podmínek.

První fázi výcviku zajišťují ve většině výcvikových středisek dobrovolníci, tzv. předvychovatelé. V předvýchově je budoucí vodící pes do jeho dvanácti až dvaceti měsíců. V této fázi předvychovatelé zajišťují nejzákladnější výcvik, při kterém se pes naučí hygienickým návykům a vnímání běžného života v rodině i ve městě. Účelem předvýchovy je tedy vychovat sebevědomého psa, aby se nebál a ukázněně se choval v situacích, kterým se při doprovázení jeho budoucího nevidomého pána nevyhne. (Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online], c2014)

V druhé fázi, přibližně ve věku jednoho roku, pes prochází sérií nadstandardních lékařských vyšetření, psychických a fyzických testů. Také se zvažuje přidělení psa konkrétnímu žadateli na základě kritérií vzájemné shody povah, temperamentu, druhu a stupně postižení žadatele s ohledem na jeho speciální potřeby. Poté začíná výcvik psa, který se uzpůsobí podle konkrétních potřeb a požadavků daného žadatele. Výcvik trvá šest až osm měsíců, po jehož absolvování se pes stane průvodcem a společníkem osoby se zrakovým postižením, ze které se poté stane držitel vodícího psa. Během speciálního výcviku se naučí vše, co musí jako vodící pes umět, a také se naučí konkrétní činnosti potřebné k obsluze klienta dle jeho požadavků. Žižka (2012, s. 81) uvádí k vyhlášce 388/2011 Sb. přílohu č. 2, ve které jsou uvedeny všechny dovednosti, které musí vodící pes splňovat.

Když pes dokončí výcvik a naučí se tak všemu potřebnému, začíná třetí fáze – secvičování budoucího týmu pes–držitel v ubytovacím zařízení výcvikového střediska. Po několikadenním intenzivním secvičování a trénování skládají závěrečnou zkoušku „Test chování psa na veřejnosti“. Tato zkouška se skládá na žadateli neznámé trase ve velkém městě s větším provozem za přítomnosti odborné zkušební komise.

Po absolvování a úspěšném složení závěrečné zkoušky následuje čtvrtá fáze – předávání vodícího psa a sžívání. Nový tým se přesouvá do svého bydliště, kde si pes za

přítomnosti instruktora přivyká na nové prostředí a učí se několik nejpoužívanějších tras, např. do práce, obchodu či k lékaři. Dále se v místě bydliště vybírá vhodné místo na venčení, vyhledá se kvalitní veterinář a nakonec se vodící pes se všemi formalitami oficiálně předá na příslušném městském nebo obecním úřadě. Doba předávání není přesně stanovena, až pokud bude vše fungovat, jak má, a držitel se bude cítit připraven, může instruktor opustit nový tým. Poté probíhá doba sžívání bez dohledu instruktora, kdy se držitel vodícího psa může kdykoliv poradit s výcvikovým střediskem nebo se na něj obrátit s jakýmkoliv problémem. (Naše služby, Pomocné tlapky, o.p.s. [online], c2009–2016)

Po předání však péče středisek nekončí, držitel může využívat následného servisu, který výcviková střediska zajišťují, viz kapitola 2.3.

Nároky na výběr a výcvik vodícího psa

Hlavním nárokem na výcvik budou kvalifikovaní pracovníci se zkušenostmi s výcvikem psů a zajištění jejich účasti na veletrzích, seminářích, konferencích v České republice i v zahraničí. Také výběr vhodného psa, protože bez nadsázky lze říci, že více než 50 % dobrého vodícího psa tvoří jeho povaha, proto jsou do výcviku přijímáni jen ti, co mají vyrovnaný temperament, jsou schopni se učit a udržet dobrou koncentraci i v přítomnosti jiných zvířat, jsou přizpůsobiví jakýmkoli změnám prostředí nebo držitele, mají kladný vztah k této práci a prokazatelně je baví. Dalším nárokem je zajištění veterinární péče, kterou musí projít každý pes zařazený do výcviku. Je nutné provést: RTG vyšetření kyčelních a loketních kloubů, kardiologické vyšetření, vyšetření očního pozadí, laboratorní vyšetření krve a trusu, průběžné očkování a ošetření proti parazitům, kastraci. (Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online], c2014) V neposlední řadě jsou zásadním nárokem finanční prostředky, protože výcvik vodícího psa je velmi nákladný a dosahuje částky až 250 000 Kč.

Shrnutí

Výcvik vodících psů je náročná a nákladná práce, která i v České republice má svoji historii. Proto v této kapitole byla uvedena historie výcviku vodících psů na našem území a také jak vypadá současný výcvik, na který jsou kladeny jisté nároky. Nároky

kladené na výcvik se týkají především finančních prostředků, zaměstnanců výcvikových středisek, povahových rysů psa a také veterinární péče.

5 Výcviková střediska v ČR

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce se zaměřuje na představení výcvikových středisek, na jejich hlavní činnost a jejich ocenění či členství v mezinárodních organizacích, které se zabývají výcvikem vodících a asistenčních psů pro osoby se zdravotním postižením.

5.1 HELPPES – centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s.

Organizace Helpes je profesionální nezisková organizace svého druhu v České republice, která je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb. Pomáhá osobám s nejrůznějšími druhy handicapů k integraci, soběstačnosti a samostatnosti prostřednictvím speciálně vycvičených psů.

Tato organizace jako první nejen v České republice, ale i ze zemí tzv. bývalého východního bloku, dokázala splnit podmínky nejvyšších mezinárodních standardů v poskytování služeb tohoto druhu a získala akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích, sdružujících poskytovatele těchto služeb – Assistance Dogs Europe a Assistance Dogs International.

Poskytuje komplexní soubor souvisejících služeb – od zaškolení žadatele o psa se speciálním výcvikem, přes jeho výuku a proškolení, předání psa a secvičení se psem, až po následný servis po celou dobu aktivní služby psa. Organizace se řídí kritérii udávanými Standardy kvality sociálních služeb, které jsou obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Poskytuje tak služby na základě „smlouvy o poskytování sociální služby“ dle výše uvedeného zákona a služby odpovídají českým i mezinárodním standardům, které kladou ty nejvyšší nároky na všechny pracovníky, spolupracovníky i dobrovolníky. Spolupracuje s Asociací veřejně prospěšných organizací ČR (AVPO ČR).

Organizace Helpes je držitelem Značky spolehlivosti, také se jí podařilo v roce 2013 a 2014 získat Cenu veřejnosti soutěže „Neziskovka roku“. Získala osvědčení pro „Zdravě řízenou NNO 2013“ a v ČR je jediným držitelem Certifikátu světové organizace Delta Society. (HELPPES [online], [cca 2015])

5.2 Středisko výcviku vodících psů SONS ČR

Středisko je součástí Sjedenocené organizace nevidomých a slabozrakých, které má sdružovat a hájit zájmy osob nevidomých a osob s jiným těžkým zrakovým postižením a také poskytovat konkrétní služby vedoucí k integraci takto postižených občanů do společnosti.

Středisko výcviku vodících psů je členem Mezinárodní federace vodících psů (International Guide Dog Federation), která několikrát dokázala svou špičkovou úroveň střediska v celosvětovém měřítku. SONS – Středisko výcviku vodících psů je plnohodnotným členem této organizace od roku 1997.

Stěžejní činností střediska je výcvik vodících psů pro zrakově postižené, kde se soustředí na: vlastní odchov, výběr a nákup štěňat; výchovu štěňat v rodinách dobrovolných spolupracovníků; vlastní výcvik psů dle standardů Mezinárodní Federace vodících psů; přísnou veterinární péči o psy ve výchově a ve výcviku; proškolení a praktický zácvik nevidomých žadatelů o vodící psy; odborné předávání vycvičených psů; následnou péči o držitele vodícího psa. Každých pět let je činnost střediska kontrolována ze strany Mezinárodní federace vodících psů. (Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online], c2014)

5.3 Škola pro výcvik vodících psů, o. s.

Tato škola pro výcvik vodících psů poskytuje službu lidem, kteří chtějí uplatňovat svoji samostatnost a nezávislost na okolí prostřednictvím vodících psů a chtějí se přes své postižení zařadit do běžného života.

Škola působí od roku 2000 v Brně, zabývá se výchovou a přípravou vodících psů. Výcvikem a výchovou se škola zabývá od roku 1994. Aby připravila co nejlepší vodící psy, účastní se odborných konferencí a veletrhů zaměřených na kompenzační pomůcky

pro nevidomé a potřeby pro vodící psy. Při výcviku využívá tzv. pečovatelské rodiny, u kterých je pes ubytován během celé doby předvýchovy a výcviku.

V roce 2006 se stala škola členem světové federace škol vodících psů – The International Guide Dog Federation. Členství v této federaci je pro školu přínosem hlavně v možnosti komunikace s ostatními členskými školami vodících psů na celém světě, získává tak nové poznatky ke zdokonalování jednotlivých fází přípravy vodících psů. (Škola pro výcvik vodících psů pro nevidomé [online], c2009–2012)

5.4 Pomocné tlapky, o. p. s.

Obecně prospěšná společnost Pomocné tlapky byla založena v únoru 2001. Zakladateli společnosti byli Jiří Tomášů, Hana Pirnerová a Michaela Freeman.

Společnost Pomocné tlapky se zabývá chovem, předvýchovou a výcvikem asistenčních a vodících psů. Věnuje se canisterapii a soustředí se na osvětlu v problematice soužití zdravých a handicapovaných lidí a využití asistenčních psů při integraci handicapovaných do společnosti.

Od svého založení společnost spolupracuje se zahraničními organizacemi, které mají v oboru bohaté a dlouholeté zkušenosti, těmito organizacemi jsou ADI, IAADP nebo Delta Society. Proto se společnosti podařilo začít správným směrem v souladu s uznávanými pravidly. Společnost prvotně spolupracovala s Assistance Dogs International od roku 2002 a následně se připojila k její nově vzniklé evropské sekci Assistance Dogs Europe (ADEu). Od roku 2004 je společnost Pomocné tlapky plnoprávným členem ADEu, mezinárodní neziskové společnosti sdružující evropské poskytovatele asistenčních a canisterapeutických psů. Pomocné tlapky jsou první společností z východní Evropy, která se stala provizorním členem v roce 2003 a po konečném definování pravidel přijetí už bez čekání členem s plnými pravomocemi. (Pomocné tlapky o. p. s. [online], c2009–2016)

5.5 Nadační fond Mathilda

Nadační fond Mathilda vznikl v roce 2010 s posláním podpory osob s těžkým zrakovým postižením. Nadační fond (dále jen NF) dostal jméno podle své patronky a zakladatelky hraběnky Mathildy Nostitzové.

NF vyhledává, podporuje a realizuje projekty, které těmto lidem usnadňují jejich život. Soustřeďuje se na projekty, které napomáhají vzdělávání nevidomých a slabozrakých osob a výrazně tak přispívají k jejich integraci včetně pracovního uplatnění. NF Mathilda se především zabývá činnostmi pro těžce zrakově postižené, kterými jsou: pořízení (nákup, vlastní chov), výchova a výcvik vodících psů, podpora zejména mladých hudebních interpretů formou organizování koncertů a koupí kvalitních hudebních nástrojů, vzdálenou IT podporou a pořádáním speciálních počítačových kurzů, vydáváním zvukového časopisu a péčí o databázi elektronických knih, pořádáním řady setkání a společenských akcí pro zrakově postižené. (Mathilda [online], c2015)

5.6 PES PRO TEBE, z. s.

Pes pro tebe je občanské sdružení zabývající se výcvikem vodících psů pro nevidomé a asistenčních psů pro osoby s tělesným postižením. Sdružení je členem mezinárodní organizace Assistance Dogs Europe, která zajišťuje kontrolu úrovně, spolupráci a výměnu zkušeností mezi organizacemi, které se zabývají výcvikem psů pro handicapované. Je také členem evropské organizace European Guide Dog Federation, která sdružuje organizace zabývající se výcvikem vodících psů. EGDF se věnuje vodícím psům a jejich majitelům, pracuje se zákony a snaží se zlepšit politický přístup k této problematice. (PES PRO TEBE [online], c2013)

Shrnutí

Uvedené organizace zabývající se výcvikem vodících a asistenčních psů spojuje jedna věc, která slouží k propojení si poznatků, že každý takový subjekt musí být podle § 9 ods. (11) zákona 329/2011 o sociálních službách členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy, aby mohl být poskytnut příspěvek na pořízení vodícího psa. Podmínka členství v mezinárodní organizaci sdružující výcvikové školy se považuje za

splněnou, i pokud není právnická nebo fyzická osoba jejím členem, avšak podala přihlášku na členství, nejdéle však po dobu 2 let ode dne podání této přihlášky. Odkaz na prováděcí právní předpis, který stanovuje dovednosti vodícího psa, jež musí splňovat, je uveden v kapitole 4.2.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Výzkumné cíle, úkoly a otázky

6.1 Cíle

Cílem bakalářské práce je sumarizovat existující možnosti edukace držitelů vodicích psů v České republice a prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření zjistit subjektivní pohled držitelů vodicích psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku, které výcviková střediska vodicích psů zajišťují.

6.2 Úkoly

V praktické části této bakalářské práce byly stanoveny dva úkoly pro splnění:

Úkol 1: Prvním úkolem je pomocí analýzy a studia dostupných dokumentů zjistit a sumarizovat existující možnosti edukace držitelů vodicích psů, které zajišťují výcviková střediska vodicích psů.

Úkol 2: Druhým úkolem je realizovat výzkumné šetření zaměřené na zjištění subjektivního pohledu držitelů vodicích psů na přínos další edukace a výcviku.

Průběh realizace výzkumu

- Říjen, listopad 2015 – výběr vhodných odborných zdrojů k teoretické části. Studium a analýza odborných zdrojů a tvorba teoretické části.
- Prosinec 2015, leden 2016 – realizace praktické části, studium a analýza dostupných dokumentů ke stanovenému úkolu 1, výběr vhodných respondentů a získávání informací k uskutečnění úkolu 2.
- Únor, březen 2016 – úpravy teoretické části, vyhodnocení a interpretace úkolu 1 a úkolu 2.
- Duben, květen 2016 – konečné úpravy a závěr bakalářské práce.

6.3 Výzkumné otázky

Pro výzkumné šetření byla stanovena hlavní výzkumná otázka. Pro získání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku byly sestaveny tři dílčí výzkumné otázky.

Hlavní otázka

Jaký je subjektivní pohled držitelů vodicích psů na přínos další edukace a výcviku?

Dílčí otázky

1. Mají držitelé vodicích psů dostatek příležitostí k dalšímu vzdělávání a výcviku vodicího psa?
2. Mají držitelé vodicích psů dostatek zkušeností s dodatečným vzděláváním a výcvikem?
3. Jaké přínosy držitelům vodicích psů další vzdělávání a výcvik přinesl?

Způsob získání odpovědí na výše uvedené otázky je popsán v sedmé kapitole s názvem Metodika výzkumu.

7 Metodika výzkumu

Pro praktickou část bakalářské práce a její výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní forma výzkumu. Nástroji pro sběr dat byly metody: zjišťování a analýza dostupných dokumentů, rozhovor a dotazník. Při zpracování dat ze získaných materiálů byly použity techniky studia odborných zdrojů, analýzy a syntézy.

7.1 Metody plnění úkolu 1

Tato podkapitola je popisem metod a postupu pro splnění úkolu 1, jehož cílem je sumarizace existujících možností edukace držitelů vodicích psů v ČR.

Při plnění úkolu 1 byli telefonicky osloveni pracovníci výcvikových středisek uvedených v páté kapitole, jež poskytl hlavní potřebné informace. Také byly vyhledány a analyzovány dostupné dokumenty výcvikových středisek pro získání příslušných informací, u kterých byla provedena dle Gavory (2008, s. 145) obsahová analýza textu.

Další relevantní informace byly zjištěny i od respondentů dotazovaných během plnění úkolu 2. Pro zjištění potřebných dat bylo stanoveno 5 stěžejních otázek uvedených v přílohách (viz Příloha 1). Informace byly poznamenány dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 118) jako terénní poznámky. Na základě uspořádaných a zpracovaných informací byla provedena deduktivní metodou sumarizace edukačních možností držitelů vodičích psů a komparace edukačních procesů jednotlivých středisek.

7.2 Metody plnění úkolu 2

V této podkapitole je popsán postup plnění úkolu 2 a metody při něm použité. Dále je zde uveden výzkumný vzorek a metody použité při výzkumném šetření.

Výzkumný vzorek

V tomto výzkumu bylo nutné zaměřit se dle Gavory (2008, s. 35) na konkrétní případ, a sice na osoby se zrakovým postižením vlastníci vodičích psů. Výzkumný vzorek proto tvoří tyto záměrně vybrané osoby.

Skutil (2011, s. 72-73) uvádí, že neexistuje pravidlo, které by určovalo, jak velký má být počet osob ve výzkumném šetření. Dále uvádí, že rozhodující není počet, ale poskytnuté údaje od dotazovaných osob, a proto bylo při tomto výzkumu osloveno pět respondentů, kteří byli ochotni odpovědět na otázky a poskytnout dostatečné informace k výše zmiňovaným otázkám a cílům.

Při výběru výzkumného vzorku byla využita technika valící se koule. Jde o kumulativní výběr výzkumného vzorku. „Tento postup při výběru připomíná nabalování sněhové koule, a proto se tak anglicky označuje – *snowball sampling*, výběr podobný kutálející se sněhové kouli.“ (Gavora, 2008, s. 188) Při sběru informací jsem začínala se třemi držiteli vodičích psů, které znám. Následně mi tyto respondenti poskytli další kontakty.

Použité metody ve výzkumném šetření

Pro sběr dat byly ve výzkumném šetření použity metody: rozhovor a dotazník. Následně proběhlo vyhodnocení a interpretace dat.

Rozhovor je dle Švaříčka a Šedové (2007, s. 159) nástrojem kvalitativního výzkumu a také jeho nejpoužívanější metodou sběru dat a lze ji definovat jako dotazování jednoho účastníka jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek. U tohoto výzkumu byl pro sběr dat použit **polostrukturovaný rozhovor**, při kterém jsem se podle Skutila (2011, s. 91) držela předem připravených otevřených otázek (viz Příloha 2). Průběžně jsem se snažila reagovat na podněty přicházející ze strany respondenta. Tyto rozhovory byly využity při osobním setkání s respondenty. Metoda **strukturovaného rozhovoru** s otevřenými otázkami byla použita u telefonického kontaktu. Telefonicky jsem se spojila s dotazovanými jednotlivci, jejichž místo bydliště je ve velké vzdálenosti od mého a kterým tento způsob kontaktu lépe vyhovoval.

Dotazník, který lze dle Hendla (2005, s. 186) použít i v kvalitativním výzkumu, byl zasílán elektronickou poštou. I tato metoda byla zvolena z důvodů časových a finančních, kdy dotazovaní bydlí ve velké vzdálenosti od mého bydliště. Dotazník měl podobu výše zmíněného strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, což dávalo respondentům možnost širších odpovědí a nevnucovaly mu možnost volby. Z uzavřených otázek by se nedaly získat nové a zajímavé připomínky a postřehy pro výzkum.

Toto výzkumné šetření bylo provedeno v přirozených podmínkách pomocí rozhovorů či dotazníku, pro které byl analýzou a studiem dostupných zdrojů sestaven soubor třinácti otázek. (Hendl, 2005, s. 50) Tyto otázky byly zaměřeny na zkušenosti se psy, dobu základní edukace, obsah edukačního procesu, nabídku dodatečných edukačních aktivit od výcvikových středisek, způsob informování o edukačních aktivitách a na hodnocení přístupu pracovníků výcvikových středisek dotazovanými. Během šetření a sběru dat vznikly audio nahrávky, písemné poznámky a vyplněné dotazníky, které byly analyzovány každý zvlášť. Zpracování získaných dat proběhlo kategorizací, syntézou a poté byly provedeny deduktivní a induktivní závěry k výše uvedeným výzkumným cílům. (viz Příloha 2).

8 Interpretace a vyhodnocení získaných dat

V této kapitole se bude autorka práce zabývat interpretací a vyhodnocením získaných dat z dostupných zdrojů a uskutečněných rozhovorů ke splnění úkolu 1 a 2. Interpretace

a vyhodnocení bude vyjádřeno pomocí textu. Otázky k rozhovorům jsou uvedeny v přílohách.

8.1 Sumarizace existujících možností edukace držitelů vodicích psů

Pro sumarizaci možností edukace držitelů vodicích psů byli osloveni vedoucí pracovníci výcvikových středisek uvedených v páté kapitole teoretické části. Dále byly vyhledány dostupné zdroje výcvikových středisek a také bylo zohledněno několik relevantních informací od držitelů vodicích psů, získaných při plnění úkolu 2. Pro zjištění edukačních možností bylo stanoveno 5 stěžejních otázek, které jsou uvedeny v přílohách (viz Příloha 1).

Helppes – centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s.

Sídlo: HELPPES – Centrum výcviku psů pro postižené o.p.s.

Zahradníčkova ulice

Praha 5 – Motol

PSČ 150 00

Pracovníci centra Helppes každého žadatele vzdělávají individuálně formou návštěv (ve středisku, u klienta) a jsou v kontaktu telefonem a e-mailovou poštou. S klientem pracují v průběhu výcviku psa, v průměru přibližně 1 měsíc.

Při výuce klient dostane manuál v elektronické podobě na CD a v tištěné podobě. Tištěná verze je spíše pro rodinné příslušníky klienta. Instruktoři při výuce používají speciální pomůcku DogSim, což je vlastně simulátor vodicího psa (viz Příloha 3). Tuto pomůcku využívají pro výuku chůze se psem, výuku povelové techniky, komunikace se psem a také pro zjištění klientova tempa chůze. Zároveň se použitím pomůcky DogSim vyvarují ublížení živému psovi. Může se stát, že nezkušený klient nechtěně uhodí psa holí, nebo o něj zakopne, či jinak ublíží. Pes by tak získal špatnou zkušenost a odmítal by pro člověka dále pracovat.

Jako následný edukační servis poskytuje centrum Helppes rekondiční pobyty, tréninky a soutěže. Součástí je také individuální péče, kterou se vyřeší problém, s nímž se klient potýká. Helppes kontaktuje své klienty o pořádaných aktivitách e-mailovou poštou,

telefonicky a klasickou poštou ty, kteří nemají e-mail. Zároveň tyto informace zveřejňuje na svých webových stránkách a na své stránce na sociální síti Facebook.

Středisko výcviku vodících psů SONS ČR

Sídlo: Středisko výcviku vodících psů

Klikatá 2a

158 00 Praha 5 – Jinonice

Pracovníci střediska SONS ČR své klienty vzdělávají v prostorách střediska v Praze – Jinonicích. Individuálně s každým klientem zvláště probírají veškerou související legislativu, skupinově provádí vlastní školení o vodících psech. Toto základní vlastní školení trvá 2 dny, následně je klient školen při předávání psa celkem 2 týdny, první týden ve středisku, druhý týden v místě klientova bydliště.

Při výuce poskytují klientům výukový materiál na CD, ve zvětšeném černotisku i v Braillově písmu.

Po předání vodícího psa zajišťují následný servis ve formě rekondičních pobytů, výcvikových čtvrtků, individuálního docvičování a možnost hlídání psa. Dále pro klienty pořádají soutěže ve výkonu vodících psů. Své klienty o pořádaných akcích středisko informuje na elektronické konferenci.

Škola pro výcvik vodících psů, o. s.

Sídlo: Škola pro výcvik vodících psů

Kamenomlýnská 2

603 00 Brno

Brněnská škola základní edukaci (proškolení, secvičení a předávání) provádí ve svých prostorách, nebo v místě bydliště klienta. S každým klientem pracují individuálně, jen ve výjimečných případech skupinově. Délka základní edukace je individuální, záleží na schopnostech klienta a také na tom, zda je to prvožadatel. U prvožadatelů vzdělávání probíhá během čekání na vodícího psa, což je v průměru přibližně 3–4 měsíce.

U klientů, kteří už vodícího psa měli nebo mají nějaké zkušenosti se psy, je doba edukace kratší. Průměrně se jedná o dobu přibližně 1 měsíce.

Materiál, který škola klientům dává, je DVD s hlasovým záznamem.

Během celé aktivní služby vodícího psa škola zajišťuje edukační a docvičovací péči. Každých 14 dní v pátek je klubový den, při kterém mají klienti možnost přijet bez ohlášení. Charakter těchto setkání se střídá, jednou je setkání zaměřeno na procvičování, následující jsou pak zaměřena na edukační či zájmovou činnost, nebo je připravená přednáška na dané téma. Také pravidelně pořádá týdenní rekondiční pobyty, 1 jarní pobyt a 2 letní pobyty. Pro klienty, kteří nemohou jet na letní rekondici, škola pořádá i podzimní víkendovou rekondici. Dále pro klienty pořádají soutěž vodících psů. Škola má zřízený intranet, na kterém se všechny připravované aktivity zveřejňují. Klienti se zde přihlásí k odebrání noviněk a pak jsou tedy informováni e-mailovou poštou.

Pomocné tlapky, o. p. s.

Sídlo: Pomocné tlapky o. p. s.

V. Kratochvíla 1073

332 02 Starý Plzenec

V organizaci Pomocné tlapky základní sevcování a předávání (edukace) probíhá individuálně a trvá různě dlouho, záleží na klientovi a na vzdálenosti jeho bydliště od organizace. Pokud klient bydlí v blízkosti organizace, pracovníci Pomocných tlapek za ním dojíždí a edukační péče může být častější. V průměru pak edukace může trvat přibližně 1 měsíc. U klientů z větších dálek edukace trvá přibližně 14 dní, kdy je první týden klient ubytován v prostorách Pomocných tlapek a druhý týden edukační proces probíhá v místě bydliště klienta. Dobu trvání základního edukačního procesu tedy ovlivňují schopnosti a možnosti klientů, ale odhadovaný průměr je 1 měsíc.

Každý klient se zrakovým postižením žádající o vodícího psa má k dispozici vytištěný dokument s názvem „Povinnosti držitele vodícího psa“, se kterým ho pracovníci seznámí. Podepisuje i prohlášení o seznámení s tímto dokumentem. Dokument je tištěný

v klasické formě, tudíž klient musí mít čtecí zařízení či člověka, který mu dokument přečte, pokud bude mít potřebu si nějakou informaci připomenout.

Organizace klienty s vodícím psem zve na rekondice a poskytuje doživotní servis, pokud by klient potřeboval něco doučit či docvičit. Nabízí jim pomoc pro vyřešení problému při změně životní situace, apod. Rekondiční pobyty jsou klientům doporučovány hned při projevení zájmu o psa a vždy jsou o termínu konání pobytu informováni e-mailovou poštou.

Nadační fond Mathilda

Sídlo: Nadační fond Mathilda

Seifertova 25

130 00 Praha 3

Základní edukační proces od nadačního fondu Mathilda probíhá s každým klientem zvláště individuálně většinou v místě bydliště klienta, nebo v prostorách nadačního fondu Mathildy. Doba základního edukačního působení je v tomto středisku individuální u každého klienta, závisí i na délce čekací lhůty. Edukační působení probíhá už během výcviku psa, trvat může přibližně 2 měsíce.

Speciální materiály, které jsou klientům poskytovány, obsahují vše o základní péči a povelové technice apod. Jsou poskytnuty většinou v elektronické podobě, nebo podle potřeb klienta ve zvětšeném černotisku či Braillově písmu.

Pracovníci nadačního fondu pořádají jednou ročně týdenní letní pobyty a pravidelně každý týden v úterý odpoledne společné cvičení. Také individuální péče je samozřejmostí. Pořádané akce jsou klientům doporučovány hned po žádosti o vodícího psa, a protože jsou pracovníci s klienty ve stálém kontaktu, informují je osobně nebo telefonem, ale také hromadně e-mailovou poštou.

PES PRO TEBE, z. s.

Sídlo: PES PRO TEBE, z. s.

Malířská 13

170 00 Praha 7

Základní školení klientů probíhá individuálně v místě bydliště klienta. Toto edukační působení pracovníků zájmového spolku PES PRO TEBE trvá v průběhu celého výcviku vodícího psa, tzn. 6–8 měsíců. V průměru je to přibližně 1 měsíc, ale je to individuální podle aktuálních možností klienta i pracovníků.

Pro vzdělávání klientů používají jako speciální pomůcky vlastního zkušebního vodícího psa, pro zjištění klientova tempa chůze a příručku ve formě mluveného záznamu ve formátu mp3 na CD.

PES PRO TEBE pořádá každoročně týdenní pobytové soustředění pro držitele vodících a asistenčních psů. Většinou bývá na přelomu června a července. O těchto týdenních pobytových soustředěních své klienty informuje e-mailovou poštou.

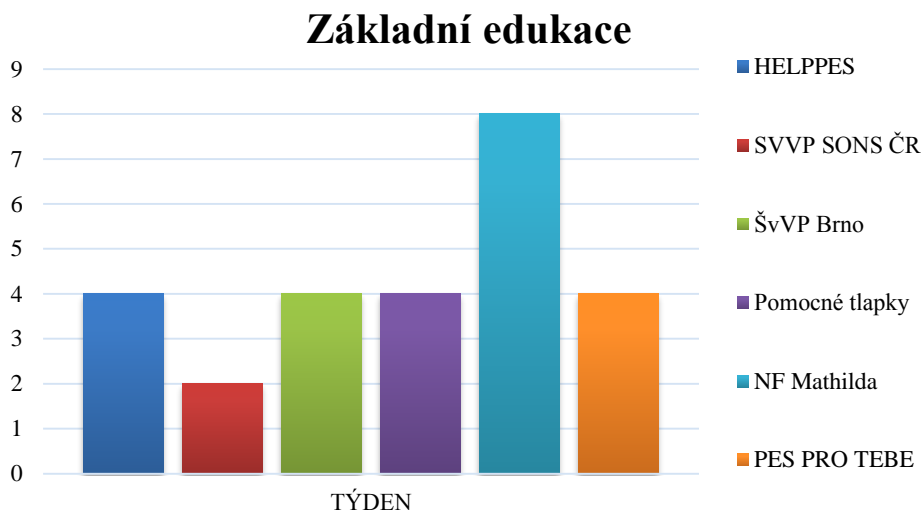
Komparace a vyhodnocení edukačního působení výcvikových středisek

Při porovnání zjištěných informací interpretovaných výše bylo dosaženo těchto výsledků.

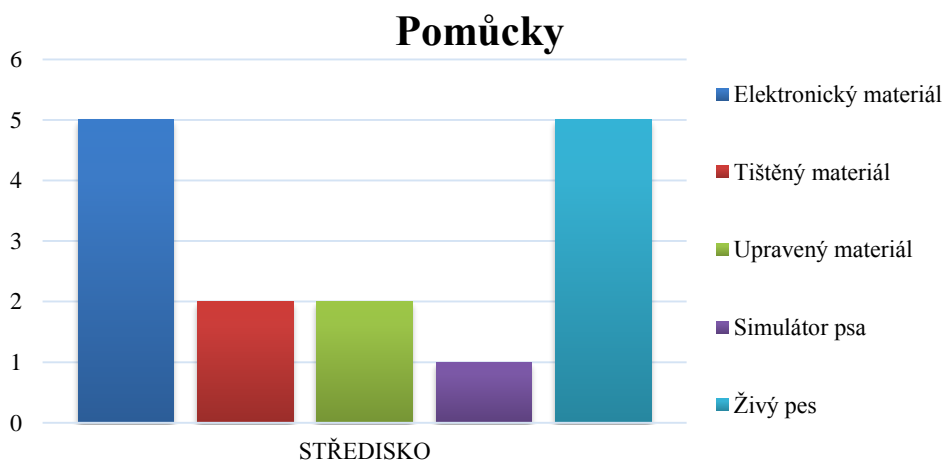
Základní edukační proces lze uskutečnit v prostorách výcvikových středisek nebo v místě bydliště klienta. Na základě získaných informací bylo zjištěno, že 5 středisek poskytuje základní výuku ve svých prostorách i v místě bydliště klienta. Jediné středisko PES PRO TEBE výuku provádí jen v místě bydliště klienta, z toho vyplývá, že nemá ubytovací kapacity.

Výuka klienta ve všech 6 střediscích probíhá individuálně. V brněnské Škole pro výcvik vodících psů probíhá ve výjimečných případech i skupinově. Důvodem skupinové výuky, kdy se sejde více klientů najednou, může být to, že je jediným střediskem na Moravě.

Doba základního edukačního působení je ve všech 6 střediscích pouhým zprůměrovaným odhadem návštěv. Doba 2 týdnů uvedlo 1 středisko, dobu 1 měsíce uvedla 4 střediska, dobu 2 měsíců odhadlo 1 středisko.

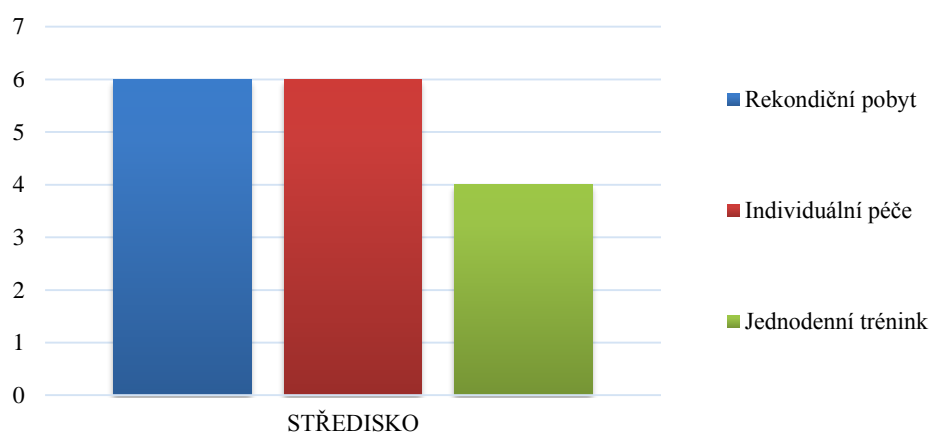

Při edukaci svých klientů používají všechna výcviková střediska výukový materiál, tzv. manuál. V klasické tištěné podobě 2 střediska, v elektronické podobě na CD/DVD 5 středisek, v upravené tištěné podobě – v Braillově písmu nebo zvětšeném černotisku 2 střediska. Simulátor psa DogSim používá 1 středisko, vlastního zkušebního vodícího psa používá také 1 středisko. Zbylá střediska při výuce uplatňuje psy ve výcviku. Nejširší nabídku zhotovení výukového manuálu mají Středisko vodících psů SONS ČR a Nadační fond Mathilda. V rámci vybavenosti technickými pomůckami je díky simulátoru vodícího psa dobře vybaveno centrum HELPPES. Nejméně přizpůsobených materiálů poskytuje středisko Pomocné tlapy.

Následný edukační servis pro držitele vodících psů poskytují všechna střediska. Formou rekondičních pobytů a individuální péče zajišťuje 6 středisek, 4 střediska poskytují ještě pravidelné jednodenní tréninky. Nejméně edukačních aktivit pro držitele vodících psů pořádá středisko Pomocné tlapky a PES PRO TEBE.

Forma edukačního servisu

O pořádaných edukačních aktivitách střediska informují všechna. Pomocí e-mailové pošty informuje 6 středisek, ze kterých 2 využívají konferenci, která sama automaticky posílá e-mail s danými informacemi. Klienti od všech středisek se mohou také informovat sami – telefonicky či osobně při individuální péči a nebo na webových stránkách.

Nejčastější lokace výcvikových středisek je ve Středních čechách v hlavním městě Praze, ve které jsou hned 4. V Jižních čechách sídlí středisko Pomocné tlapky a na Moravě – v Brně Škola pro výcvik vodících psů.

8.2 Zjištění subjektivního pohledu držitelů vodících psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku

Při plnění úkolu 2, jež vede ke zjištění cíle práce, kterým je subjektivní pohled držitelů vodících psů na přínos dalšího vzdělávání a výcviku, byly provedeny rozhovory s 5 držiteli vodících psů. Odpovědi držitelů vodících psů na pracovní otázky jsou pro větší autentičnost interpretovány níže formou textu v přímé řeči.

- Respondent č. 1** je muž, kontaktován byl e-mailovou poštou, přes kterou mu byl zaslán dotazník s otázkami.
- Respondent č. 2** je žena, rozhovor byl proveden osobně v Pardubicích v místě pracoviště držitelky vodičího psa.
- Respondent č. 3** je žena, se kterou bylo uskutečněno osobní setkání v městském parku v Hradci Králové.
- Respondent č. 4** je muž, rozhovor byl proveden telefonicky z důvodu vzdálenosti, časových a finančních důvodů.
- Respondent č. 5** je žena, která byla kontaktována telefonicky také z důvodu velké vzdálenosti jejího bydliště a času.

Všichni respondenti a jejich výpovědi jsou uvedeny anonymně. Uvedená jména vodičích psů v přepsaných odpovědích jsou smyšlená z důvodu zachování anonymity.

Otázka č. 1

Od jakého výcvikového střediska máte vodičího psa?

- 1) „*SVVP Praha Jinonice*“
- 2) „*Z Jinonic.*“
- 3) „*Je to Škola pro výcvik vodičích psů v Brně, pan Dvořák.*“
- 4) „*Já už mám druhýho, toho prvního jsem měl z Jinonic a druhýho mám od Milana Dvořáka.*“
- 5) „*Od Školy vodičích psů v Brně, od pana Dvořáka.*“

Otázka č. 2

Je to Váš první pes? Jak dlouho máte vodícího psa?

- 1) *„Převzetí vodícího psa bylo v říjnu 2011. Stal se mým druhým vodícím psem a okamžitě převzal funkci vodícího psa. Především vodící pes přešel do výslužby v mém trvalém bydlišti (důchod).“*
- 2) *„Ano. 9 let.“*
- 3) *„Je první pes a mám ho rok od 11. května 2015.“*
- 4) *„Toho prvního jsem měl 8 let. Druhého mám tři a půl roku.“*
- 5) *„Je to můj první pes a mám ho teď dva a půl roku.“*

Otázka č. 3

Jak dlouho trvala Vaše základní výuka – proškolení od žádosti až po předání vodícího psa?

- 1) *„U mého druhého vodícího psa byla celková doba od rozhodnutí, že si zažádám o vodícího psa, až po příjezd se psem z Prahy přes 5 měsíců. U prvního vodícího psa byla doba delší, přesně si ji nepamatuji, ale odhaduji cca 8 měsíců.“*
- 2) *„ Než jsem požádala o psa, tak jsem tam byla asi čtyři dny, byla jsem tam ubytovaná. A i během těch čtyřech dnů jsem se prošla s instruktorem – s psem už ve výcviku. Tak jsem si tu chůzi i tak trochu zkusila.....měla jsem konkrétní požadavek, že chci malýho psa, že chci žlutýho psa, že chci fenu a že nesmí mít žádný stupeň dysplazie. No a tudíž jsem si na toho psa čekala rok. Pak když se mi ozvali, tak jsem tam byla už míň dnů, myslím tři dny, a chodili jsme po Praze s instruktorem, kterej mi pejska cvičil a pak se mnou jel do Pardubic a myslím si, že tak dva dny jsme tady spolu chodili po těch trasách, kde nejčastěji budeme chodit. Víc dnů jsem nepotřebovala.“*
- 3) *„To byl tejden, mě předával od pondělka do pátku. Vlastně půl roku, než jsem zažádala o Badouše, tak mi dali céděčko, kde měli o česání, venčení, pravidelných kontrolách k lékaři a tak. No a co nebylo na tom cédu, tak říkal na místě. Třeba kdy*

krmení, kdy chodil ven, kdy spát a jak tak na co byl Bady zvyklej a to mi stačilo při tom předávání. Asi jsem neměla ani potřebu to vědět nějak dřív.“

4) *„V Jinonicích jsem to měl jako víkendový kurz, potom nějak přijel člověk z Jinonic, se přijel podívat, jak asi ten pes bude asociovanéj u mě doma, jestli má ten prostor, jestli se má kde vyvenčit a takhle že jo, tak si dělali takovej jako průzkum u mě doma. No a pak, když měli pro mě psa, tak já jsem byl týden u nich, pak oni týden u mě a pak to pro ně prakticky skončilo.“ „V Brně to bylo zase tak, že jsem byl tejden v Brně, pak tejden doma.“*

5) *„Tam v podstatě žádný proškolení nebylo, protože jsme doma psy měli, ale dostala jsem cédéčko a pak vlastně to bylo ten týden u mě při předávání...“*

Otázka č. 4

Myslíte si, že je základní proškolení a zacvičení po předání vodícího psa dostatečné, nebo je nutné absolvovat další vzdělávací aktivity od výcvikového střediska?

1) *„Ano, výcvikové středisko vycvičilo vodícího psa velice dobře. Když vede člověka a naslouchá povelů, plní vše stoprocentně. Byla ale jedna malá chybička, a to při přivolání psa. Pes byl už od přírody zvědavý a nereagoval hned na přivolávací povel. Nevím tedy jistě, že by další proškolení mělo úspěch. Bylo spíše na majiteli psa, jak bude psa venčit, odměny a pochvaly za přiběhnutí na povel, nechat pravidelně rádně psa vyběhat atd.“*

2) *„Určitě je dobrý být s tím cvičitelem bejt v kontaktu, protože není možný, aby člověk byl tak geniální, aby všechno pochopil a samozřejmě i to zvíře než si na vás zvykne, tak to nějakou dobu trvá. Je zvyklý poslouchat půl roku svého instruktora a najednou mu ty povely dává někdo jinej, jiným hlasem, jinou intonací. Takže to zvíře přestane ty povely plnit. Dělá, že nerozumí nebo nad váma chce trochu zvítězit. Takže já sama jsem několikrát kontaktovala instruktora, on přijel a dávali jsme to do pořádku.“*

3) *„Stačilo by to, třeba jediný, co jsme neprobrali – jak vyčesávat, ale to je asi tak samozřejmý... Třeba dostala jsem kartáč, ale neukazoval mi jak vyčesávat, ale to spíš pro můj pocit třeba většího klidu, že to dělám správně. Tam to bylo spíš o dialogu, že on říkal určitý množství informací a já se doptávala. A když mi nebylo něco jasný, tak*

říkal: já jsem na příjmu večer, klidně volejte, ráno, co budete potřebovat, tak jsem tady na příjmu. A je fakt, že jsem několikrát zavolala, že mě to nenapadlo hned, ale třeba hned v tom prvním tejdnu a v průběhu čtrnácti dnů po předání. Tak během dne jsem volala, že mám ještě nějaký dotaz a on mi trpělivě odpovídal a já si dělala své poznámky.“

4) *„Já myslím, že ten víkendovej pobyt bohatě stačí tady na to. Tam informace člověk dostane, já jsem dostal cédečko, černotisk a Brail, takhle to bylo dělaný.“ „Při druhým psovi už jsem to všechno znal, takže jsem tu edukaci nějak moc nepotřeboval, ale i přes tu dobu, co jsem tam byl, tak to bylo dostačující.“*

5) *„No můžu říct, že dostatečný mi to předávání nepřišlo teda, mohlo to být trošku víc, ale záleží na tom jaký má člověk zkušenosti a jak mu to jde, ale mohlo by toho být trochu víc, já bych se nezlobila. A ty další rekondice jak nutný nejsou, ale jsou rozhodně prospěšný...“*

Otázka č. 5

Nabízí Vám výcvikové středisko další vzdělávání, zacvičování a podobné aktivity?

1) *„Na psa je doživotní záruka, tak se mohu na středisko kdykoliv obrátit se sebemenším problémem. Telefonicky se se mnou dohodnou, o co se jedná a pak se dostaví za mnou či na potřebné místo problému. Výcvikové středisko pořádá pravidelné schůzky, porovnávání schopností psů, soutěže ve výkonu vodících psů, besedy, přednášky, výlety a týdenní pobyt s názvem Soustředění vodících psů. Každý může samozřejmě v otevíracích dobách zajít do střediska a osobně se poradit.“*

2) *„Každý rok se pořádají rekondiční pobyty týdenní. Tam se cvičí a je možný se tam i individuálně domluvit, že máte s něčím problém, ale i ten instruktor to vidí.“*

3) *„Jo, to jó, posílaj. Posílaj pravidelně emailem nabídku akcí. Mají tam společné procvičování těch pejsků, společný venčení psů, různé přednášky na téma krmiv, nebo i nepejskařský věci, že jedou někam společně na společný vejlety. Posílají pozvánku na rekondice, přednášky týkající se něčeho souvisejícího s pejskama. Když zavolám, že mám s něčím problém, tak přijedou a vlastně mně věnujou individuální přístup. Takže jo, docvičování a tak to tam mají. Je to teda formou rekondičních pobytů, individuální*

péče a jednou tejdně tam mají odpoledne na procvičování psů. Je teda blbý, že je to daleko a taky se mi to dost kreje s prací. Chci tam s Badym jezdit, ale dost se mi to teda kreje a nestíhám to, tak to je blbý.“

4) *„Jó, každopádně to voni dělaj jakoby ty letní rekondiční pobyty, to je tak na týden nebo mají jednou nějak za týden nějaký procvičování přímo u nich v klubu v Praze. Takže tohle, to tam funguje dobře.“ „V Brně taky pořádají pobyty a lekce v týdnu.“*

5) *„Jo, právě že jo, docela hodně. Minimálně 4 za rok pořádají pro kohokoliv, kdo má zájem. Mají pobytové akce týdenní nebo víkendový, mají nějaký semináře nebo tak ale to úplně nesleduju, ale ty pobyty mají.“*

Otázka č. 6

Absolvoval(a) jste někdy tyto další vzdělávací a zacvičovací aktivity od výcvikového střediska, ze kterého máte vodícího psa? Pokud ano, jaké a kolikrát?

1) *„Nejvíce jsem se zúčastnil právě soustředění, ale byl jsem i výjimečně na jiných akcích.“*

2) *„Jo, jezdila jsem každé rok. Od té doby co jsem dostala psa, tak jsem každé rok byla. A pak jezdíme na závody, každé rok jsme jezdili na závody, dvakrát byl kvalifikační v roce a třetí závod byl jako mistrovství republiky. Pakliže jste se nominovala do toho mistrovství mezi těch prvních dvacet, tak jsme pak mohli se zúčastnit mistrovství republiky ve výkonu vodících psů. Teď už dva roky ne, teď už dva roky nejezdím, teď si tu děláme sami závody. Sami si děláme rekondice v tom našem spolku tady a s Jinonicema já už vůbec nespolupracuju.“*

3) *„Jo, něco navíc, no my jsme měli půlroční dobu, kdy jsme po předání nemohli nic, protože si Badouš zvykal na nový prostředí a novýho páníčka a všechno, a tak mi doporučoval v tom prvním půl roce se nekontaktovat s vychovatelema. Jako já můžu po telefonu, ale ne Bady jako osobně, ani jako na rekondici, protože on by měl v tom zmatek, kdo teda je jeho páníček. Tak doporučoval, než se utuží ta vazba, nejezdit, aby v tom neměl hokej. Tak jsem byla zatím jenom jednou na víkendový pobyt v Nedvědicích*

a pak jsem jednou byla na vánočním setkání, ale to už nebylo tak o tom cvičení. Jinak jsem zatím na žádných jiných akcích nebyla, protože se mi to zrovna s prací krylo... “

4) „Já takhle jezdím na pobyty se psema určitě no... Jako tam jde o to, že já nevidím a ten člověk, co vlastně dělá toho trenéra, tak se může podívat, jestli ten pejsek zrovna v tu chvíli, když vede, něco nečuchá.“ „Od brněnský školy určitě jezdíme každé rok a když to vyjde, tak dvakrát do roka.“

5) „Určitě, každý rok jezdím na ten týden. Vlastně letos pojedou potřetí.“

Otázka č. 7

Informuje – kontaktuje Vás středisko o konání vzdělávacích akcí, nebo musíte kontaktovat středisko sám(a)? Pokud vás kontaktují, jakým způsobem?

1) „Kontaktují mě prakticky jen e-mailem o všem co se děje ve výcvikovém středisku. Webové stránky prakticky nesleduji a vše funguje pomocí e-mailu.“

2) „Jo, kontaktovali mě, většinou mailem.“

3) „Nó, mailem posílají ty pozvánky nó...“

4) „No záleží na tom, jestli ten nevidomej má nějaký... ona třeba funguje konference že jo, jmenuje se to haf, kde se dovidáme veškerý tyhle věci a ohledně psů, a když je tam teda člověk přihlášený, tak není problém, aby nevěděl o nějaký akci, že jo. A jinak je to ještě v nějakým časopisu Zora nebo jak se to jmenuje. A v Brně je to taky vlastně taková konference, do který si člověk zaregistruje mail a oni mu pak automaticky chodí.“

5) „Oni mají internetový stránky, kde je možný zadat si posílání mailem. Pak od nich chodí pozvánky právě na na veškerý ty aktivity a akce mailem. Anebo na stránkách to jde zjistit.“

Otázka č. 8

Myslíte si, že středisko umožňuje dostatek vzdělávacích a docvičovacích příležitostí? Jste s edukačním přístupem výcvikového střediska spokojen(a)?

1) „Z mého pohledu je příležitostí dost. S přístupem střediska spokojen jsem.“

2) „Tehdy jsem byla spokojená. Z mého pohledu to stačilo, ale teď to vidím jinak. Teď tam jezdí lidi, kteří mají kombinované postižení a pomaleji chápou a často si psa kazí. Těmhle lidem by měli opravdu věnovat víc času. Ale i tak myslím si, že by se to mohlo zlepšit.“

3) „Ono jó, dostačující příležitosti jsou, ale jak mě se to kryje, tak je to blbý a nedáváme to nó... Jinak bych určitě chodila na každý to cvičení, kdybych bydlela v Brně.“

4) „V obou střediscích je příležitostí dostatek, ale v tech Jinonicích jsem teda spokojenej nebyl, protože když jsem potřeboval pomoct, tak mi řekli, že jsem si psa zkazil, že oni mi předali psa v pořádku a tak jsem ten kontakt s nima ukončil.. Ale v Brně to je super, tam jsem právě odešel a tam mi pomohli.“

5) „No já si myslím, že jo asi. Ty pobytový akce maj a to konkrétně pro mě osobně stačí. A taky to, že můžu kdykoliv zavolat, když mám nějaký problém, zeptat se a oni mi poradí. Takže mě osobně to úplně stačí, určitě jo. No a můžu říct, že přístup osobní byl úplně parádní, že bylo vidět že, jakoby rozumí tomu, jak ten člověk žije, maj zkušenosti, nenutí nic prostě, nemůžu si absolutně stěžovat.“

Otázka č. 9

Co vám další vzdělávací – docvičovací akce přinesly? Co je pro vás osobně největším přínosem těchto akcí?

1) „Největším přínosem je pro mě asi to, že si opravíme věci, které děláme špatně. Spíš jde o to, že někdy nedotáhnu povel dokonce a pes pak chyby opakuje. Nebo procvičování překážek v úrovni hlavy, to je hodně přínosné, protože je často nepotkáváme ale je dobré si je zopakovat. Taky se setkáváme s přáteli, s kterými si vyměňujeme zkušenosti. Soustředění je přínosné pro mě i pro psa.“

2) „Nejvíce přínosný je zbavení se problémů se psem a chyb, které dělám. Jinak asi je to více méně to tom setkávání těch lidí. Jinak jistotu a posílení důvěry ve psa získáte každodenním chozením se psem, v tom vám zásadně žádný akce od střediska nepomůžou.“

3) „Tak co mně přišlo úplně pro mě nejdůležitější, že jsem zjistila, jestli to, jak chodíme, jestli je to v pořádku a chodíme dobře. Protože třeba něco mě naučil pan Dvořák, já si to sice pamatovala. Ale vim, že jako páníček můžu udělat nějaký automatizmy, který si neuvědomuju a pro mě bylo důležité uvědomit si ty automatizmy, ty chybné návyky. Třeba, když si Bady lehá, že si lehal přede mě a né podél. A další automatizmus, že mi nedošlo, že mív pozastavoval u obrubáku. Třeba tam, kde jsme zvyklí, tak už si to valíme a někdy to šulíme. Tak ukazovali, jak na to, že stačí cuknout za obojek, a on si to už pak fakt hlídal. A dobrý to bylo ještě na takovou tu zpětnou vazbu, že říkali: jó, vazbu máte dobrou, už jste se navázali dobře a takhle... Takže mi to přineslo takovou tu prevenci proti vytváření zlovyků, porozumění tý psí duši, předávání zkušeností a nový lidi, to bylo super.“

4) „Tak asi je to hlavně to, že se tam ten pejsek zkoriguje. Taky to, že tam poznám nové lidi a s nima si pak prohazujeme zkušenosti a tak. Jinak asi nic zvláštního no...“

5) „Můžu říct, že v podstatě to docvičení toho psa, který se v tu dobu drží a tím pádem i já se pak víc snažím to dodržovat, protože je větší problém spíš u mě, že nedodržuju to tak, jak bych měla. Takže nás to motivuje k lepší práci. Taky je to dobrý v tom, že jsem se dověděla, jak mám dělat nějaký věci, třeba když tahá a tak. A určitě to potkávání nových lidí a to vyměňování zkušeností. To má takovej ten socializační efekt, že jsem se zorientovala v komunitě těch nevidomých. Já totiž nevidím asi pět let, tak mi to jako víc přiblížilo tu komunitu těch lidí s tím postižením. Já třeba nevyhledávám úplně tuhle komunitu jo, ale su ráda, že jsem to poznala.“

Otázka č. 10

Je něco, co byste chtěl(a) k tématu edukace držitelů vodících psů dodat?

1) „Hlavně aby středisko bylo pod dobrým vedením spolehlivého a zkušeného člověka v oblasti výcviku psů. Pokud v tomto místě budou pracovat ochotní, zkušení pracovníci, kteří budoucímu majiteli vodícího psa vyjdou vstříc a pomůžou mu, budu mít stále jen skvělé pocity a vzpomínky.“

2) „Co si myslím, že je důležité, aby stát nebo úředník sociální z pracovního úřadu, kterej teda vyplácí příspěvky na vodící psy, aby měl taky zájem sledovat, jak se člověk

s tím psem chová. Tam tohle bohužel není, vím o několika lidech, který se špatně chovají k psovi a není nikdo, kdo by o to měl zájem. Výcvikové středisko je rádo, že utržilo peníze a v podstatě už je nezajímá, jak se ten pes má, jak se mu daří. Tady je to prostě špatně.

3) *„Třeba vymyslet, nějaký přednášky o tom, jaký hry a volnočasové aktivity pro toho vodícího pejska udělat. Někdy, u kterých by si odpočinul...“*

4) *„V těch Jinonicích tam by mohli zlepšit ten přístup, mě třeba vadilo, jak tam říkají furt vy vy vy, a ne ty. Maj tam takovej ten odměřenej přístup, to mi připadá takový chladný na mě.“*

5) *„Nevím, tam jediné ten čas věnovaný klientům, ale ono je to těžký, když toho mají moc... Ale jinak mě nic nenapadá k tomuhle.“*

Shrnutí – vyhodnocení rozhovorů

Z provedeného výzkumného šetření a z poskytnutých výpovědí vyplývá:

- Že mužské zastoupení výzkumného vzorku vlastní již druhého psa, ženské zastoupení vlastní psa prvního.
- Všichni dotazovaní respondenti prošli základním edukačním procesem.
- Z 5 dotazovaných držitelů vodících psů považují 4 základní edukační proces za dostatečný, ale poukazují na vhodnost následného servisu, jež poskytují výcviková střediska.
- Výcviková střediska klientům nabízí dostatek edukačních příležitostí.
- Všichni informanti absolvovali rekondiční pobyt a využili služby individuální péče.
- Střediska držitele vodících psů informují prostřednictvím e-mailové konference, do které si na webu zaregistrují svoji e-mailovou adresu.
- Spokojenost dotazovaných držitelů je větší s brněnskou Školou výcviku vodících psů.
- Největším přínosem absolvovaných pobytů je napravování vlastních chyb (držitele i psa), udržení psa v dobré pracovní kondici a zvýšení jistoty při chůzi

se psem zpětnou vazbou od instruktorů. Ze sociálního hlediska je to získávání nových kontaktů.

9 Výsledky výzkumu

V této závěrečné kapitole jsou uvedeny výsledky výzkumu, které vedly k dosažení hlavních cílů odpověďmi na výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka: *Jaký je subjektivní pohled držitelů vodicích psů na přínos další edukace a výcviku?*

Hlavního cíle, tedy zjištění subjektivního pohledu na přínos další edukace a výcviku dotazováním držitelů vodicích psů, bylo dosaženo skrze dílčí výzkumné podotázky.

Dílčí výzkumná otázka 1: *Mají držitelé vodicích psů dostatek příležitostí k dalšímu vzdělávání a výcviku vodicího psa?*

Respondenti uvedli různé odpovědi, ale hlavní klíčovou informaci, zda středisko nabízí dostatek dalších edukačních aktivit a výcviku, vyjádřili stejně. Střediska poskytují relativně velké množství výchovně-vzdělávacích a docvičovacích akcí. Zejména týdenními rekondičními pobyty, individuální péčí a společných výcvikových dnů. Pro tázané držitele jsou příležitosti dostatečné, jen u výcvikového střediska SONS ČR uvedli 2 ze 3 informantů nespokojenost s přístupem pracovníků. S informováním o vzdělávacích příležitostech ze strany výcvikového střediska SONS ČR a Školy pro výcvik vodicích psů pro nevidomé jsou respondenti spokojeni.

Dílčí výzkumná otázka 2: *Mají držitelé vodicích psů dostatek zkušeností s dodatečným vzděláváním a výcvikem?*

Informace o dostatku zkušeností lze shrnout podle doby, po kterou držitele vlastní svého vodicího psa a podle počtu vodicích psů, jež měli nebo stále mají v držení. Doba do 3 let vlastnictví vodicího psa se ukázala ve dvou případech, je tedy kratší a zkušenosti jsou tím pádem o něco menší. Vlastnictví probíhající do 10 let bylo zjištěno v jednom případě, kde zkušenosti byly rozšířeny o účast na soutěži ve výkonu vodicích psů. Ve dvou případech je ve vlastnictví držitele již druhý vodicí pes, z čeho lze usuzovat

největší zkušenost s dodatečnou edukační péčí. Protože všichni držitelé se dodatečného výchovně-vzdělávacího programu zúčastnili, je zřejmé, že zkušenosti s následnou péčí mají.

Dílčí výzkumná otázka 3: *Jaké přínosy držitelům vodicích psů další vzdělávání a výcvik přinesl?*

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že z hlediska práce vodicího psa je velkým přínosem docvičování psů, jež je důležité pro dobrý a bezpečný pohyb držitelů s vodicím psem a prevencí před získáváním špatných návyků či zlovyků. Z hlediska získávání nových dovedností či zkušeností aktivity s docvičovacím charakterem respondentům přináší, potřebné dovednosti, kterými lze psa upozorňovat a opravovat jimi jeho špatné chování. Přínosná je zpětná vazba od instruktorů, kterou držitelé získávají na rekondičních pobytech nebo skrze individuální péči. Zpětnou vazbou tak instruktoři posilují sebevědomí a motivaci držitelů vodicích psů. Ze sociálního hlediska rekondice držitelům přinášejí nové kontakty s lidmi se stejným zájmem, od nichž získávají zkušenosti ze života s vodicím psem. Z výpovědi jedné respondentky lze říct, že později osleplým lidem můžou kontakty s lidmi z rekondičních pobytů více přiblížit kulturu komunity osob se zrakovým postižením a také přiblížit život s takovým handicapem, jež jej značně ovlivňuje.

Diskuze k úkolu 1

Během plnění úkolu 1 – sumarizaci existujících možností edukace držitelů vodicích psů bylo od pracovníků výcvikových středisek zjištěno, že kvalita standardu služeb je v některých střediscích vyšší a u některých nižší. Na základě relevantních informací od dotazovaných držitelů vodicích psů je možné říct, že se situace ve Středisku výcviku vodicích psů SONS ČR změnila, což ovlivnilo kvalitu a přístup pracovníků, a držitelé již nejsou tolik spokojeni.

Diskuze k úkolu 2

Při rozhovoru s držiteli vodicích psů byla nabídnuta možnost vyjádření dalších připomínek či nápadů k tématu edukace držitelů vodicích psů v pracovní otázce č. 10

(viz výše nebo Příloha 2). Na tuto možnost dvě respondentky reflektovaly zajímavými připomínkami.

U rozhovoru s respondentkou č. 2 byl zmíněn návrh o zpětné kontrole soužití vodícího psa a jeho držitele (výpověď viz výše). Šlo by o zpětnou kontrolu ze strany pracovního úřadu, který poskytuje příspěvky na zvláštní pomůcku – vodícího psa. Kontrola by spočívala v ověření správného zacházení se psem. Nepřehlédnutelným faktem, který byl během tvorby bakalářské práce zjištěn, je, že držitel vodícího psa nemusí středisku ani úřadu předkládat pravidelné zprávy o společném fungování. Naproti tomu vlastníci asistenčních psů musí dokládat střediskům a sponzorům pravidelně zprávu o soužití se psem apod. Řešením by mohlo být povinné psychologické testování žadatelů vodících psů v režii výcvikových středisek či úřadu práce, jež vodícího psa proplácí. Nebo zavedení povinností podávání zpráv od klienta či kontroly sociálními pracovníky z úřadu práce.

Respondentka č. 3 by měla zájem o přednášku či workshop na téma volnočasové aktivity a hry pro vodícího psa. Z její výpovědi bylo zřejmé, že osoby se zrakovým postižením si se svými čtyřnohými průvodci moc nehrají a nemohou jim tak dopřát aktivní odpočinek, při kterém by nemuseli tolik mentálně pracovat. Vhodným řešením by byl odborník ve výcviku vodících psů nebo odborník v problematice zrakového postižení či v problematice kynologie, který by se tohoto zajímavého nápadu zhostil a třeba i ve spolupráci s dalšími odborníky vhodnou aktivitu pro držitele a vodící psy vytvořil.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou edukace držitelů vodicích psů, kterou zajišťují a uskutečňují pracovníci výcvikových středisek zabývajících se výcvikem a výchovou vodicích psů pro osoby se zrakovým postižením.

Základním stavebním kamenem pro náhled a přiblížení problematiky edukace držitelů vodicích psů je teoretická část, ze které vychází praktická – výzkumná část. Z teoretické části vyplývají specifická postižení zrakového analyzátoru, se kterými osoba nabývá nároku na vodicího psa. Přesněji osoba, která se může stát držitelem vodicího psa. Teoretická část také představuje řadu nároků na potenciální držitele vodicího psa, uvádí specifika jejich edukace a existující edukační systémy, které zajišťují výcviková střediska. Důležitou součástí teoretické části je také kapitola o výcviku vodicích psů, ve které nejde jen o pouhou historii výcviku a jeho současnou podobu, ale o celkové nároky na výcvik a výchovu vodicího psa. V neposlední řadě je také uvedena kapitola představující nejvýraznější a největší výcviková střediska, která se podílela na výzkumném šetření praktické části bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce v praktické části bylo shromáždit dostatek informací o možnostech edukace držitelů vodicích psů a sumarizovat je a dále zjistit subjektivní pohled na přínos dalšího vzdělávání a výcviku od držitelů vodicích psů. Pro sumarizaci existujících možností edukace držitelů vodicích psů a zjištění jejich subjektivního pohledu byl využit kvalitativní výzkum a metody jemu příslušné. Použitými metodami ve výzkumném šetření jsou: dotazování pracovníků výcvikových středisek a držitelů vodicích psů, logické metody – analýza, syntéza, dedukce, indukce, komparace a také studium odborných zdrojů. V sumarizaci možností edukace se výzkumné šetření dobralo výsledku, že nejčastějšími výchovně-vzdělávacími možnostmi jsou rekondiční pobyty – týdenní nebo víkendové a individuální péče. Vzdělávací podklady mají v drtivé většině elektronickou formou na CD, avšak poskytují i tištěný dokument. Doba základní edukace je velmi individuální a odvíjí se od schopností a možností klienta; odhadovaná doba je v rozmezí 14 dnů až 2 měsíců. Zjišťováním subjektivního pohledu na přínos dalšího vzdělávání a výcviku byly získány odpovědi na výzkumné otázky. Bylo zjištěno, že příležitostí edukační péče poskytované výcvikovými středisky je dostatek, je dostatečná i zkušenost držitelů vodicích psů s následným edukačním

působením. Také byly zjištěny hlavní a nejčastější přínosy následného edukování, z hlediska docvičení chůze se psem, samotného psa, obohacení se o nové zkušenosti či dovednosti, získání nových kontaktů a přátelství či vhléd do komunity osob se zrakovým postižením.

Pro speciálně pedagogickou praxi může tato bakalářská práce posloužit jako podklad speciálního pedagoga k seznámení osoby se zrakovým postižením, uvažující o pořízení vodícího psa, s danou problematikou. Může napomocť s výběrem výcvikového střediska, od kterého si budoucí žadatel nechá vycvičit vodícího psa a u kterého se bude vzdělávat. Protože vodícího psa je možné získat již od patnácti let, lze říci, že je téma bakalářské práce aktuální z důvodu situace inkluze školství, při níž mohou nastat problémy se zařazením studentů s vodícími psy do škol.

Zdroje

BENDO VÁ, Petra (ed.). *Základy speciální pedagogiky nejen pro speciální pedagogy*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-422-9.

DOLEŽALOVÁ, Jana, Jana ONDRÁKOVÁ a Inetta NOWOSAD (eds.). *Kvalita života v kontextech vzdělávání: vědecká monografie*. Vyd. 1. Zielona Góra: Vydavatelství Zielonogórské univerzity, 2011. ISBN 978-83-7481-402-7.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Kateřina STEJSKALOVÁ. *Specifika edukace žáků se zrakovým postižením na ZŠ a SŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3698-2.

FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.

FINKOVÁ, Dita. *Edukace jedinců se zrakovým postižením v kontextu kvality vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 122 s. ISBN 978-80-244-3262-5.

FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina STEJSKALOVÁ. *Edukační proces u osob se zrakovým postižením* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2016-01-18]. Dostupné z: <http://tdt.upol.cz/soubory/edukacny-proces-u-osob-se-zrakovy-postizenim.pdf>

FINKOVÁ, Dita. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2742-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HELEBRANDOVÁ, Ivana. *Role vodícího psa v životě osoby se zrakovým postižením*. Olomouc, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav speciálně pedagogických studií. Vedoucí práce Mgr. Dita Finková, Ph.D.

JESENSKÝ, Ján. *Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyflopeditického spektra*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-49-5.

JESENSKÝ, Ján. *Základy komprehenzivní tyflopédie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002, 60 s. ISBN 80-7041-329-8.

JESENSKÝ, Ján. *Základy komprehenzivní tyflopédie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-555-X.

KOCHOVÁ, Klára a Markéta SCHAEFEROVÁ. *Dítě s postižením zraku: rozvíjení základních dovedností od raného po školní věk*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0782-5.

LEHEČKA, Tomáš. *Výcvik vodících psů*. Olomouc, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury, Katedra aplikované tělesné výchovy. Vedoucí práce PaedDr. Zbyněk Janečka, Ph.D.

LUDÍKOVÁ, Libuše a Veronika STOKLASOVÁ. *Tyflopédie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 50 s. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1189-x.

LUDÍKOVÁ, Libuše, Dita FINKOVÁ a Kateřina STEJSKALOVÁ. *Teoretická východiska speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3700-2.

LUDÍKOVÁ, Libuše. *Pohledy na kvalitu života osob se sensorickým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3286-1.

NOVOHRADSKÁ, Hana. *Vybrané kapitoly z oftalmopedie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-731-1.

RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1073-7.

RŮŽIČKOVÁ, Kamila. *Rehabilitace zraku slabozrakých a rozvíjení čtenářské výkonnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-383-3.

RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-424-3.

RŮŽIČKOVÁ, Kamila a Jitka VÍTOVÁ. *Vybrané kapitoly z tyflopédie a surdopedie nejen pro speciální pedagogy*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 146 s. ISBN 978-80-7435-424-3.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRNKA, Václav. *Charakteristika a organizace sportu osob se zrakovým postižením v České republice*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-1958-3.

UZLOVÁ, Marie. *Vodící pes v péči člověka se zrakovým postižením*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta pedagogická, Katedra speciální pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Pavlína Šumníková, Ph.D.

VÍTKOVÁ, Marie. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I.: Education of pupils with special educational needs I*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-163-8.

WIENER, Pavel. *Prostorová orientace zrakově postižených*. 3., upr. vyd. Praha: [Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS], 2006. ISBN 80-239-6775-4.

ŽIŽKA, Zdeněk. *Pomůcky pro osoby se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-07-2.

Internetové zdroje

HELPPES - CENTRUM VÝCVIKU PSŮ PRO POSTIŽENÉ O.P.S. [online]. ČR:

HELPPES, [cca2015] [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/>

Mathilda [online]. ČR: Mathilda, c2015 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.mathilda.cz/>

Naše služby: Výcvik vodících psů pro nevidomé. *Pomocné tlapky, o. p. s.: asistenční psy pro zdravotně postižené a canisterapie* [online]. ČR: Pomocné tlapky, o. p. s., c2009-2016 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.pomocnetlapky.cz/cz/nase-sluzby/vycvik-vodicich-psu-pro-nevidome/vycvik-vodicich-psu-pro-nevidome-a-slabozrake-717.html>

PES PRO TEBE: výcvik vodících a asistenčních psů [online]. ČR: Pes pro tebe, c2013 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.pesprotebe.com/>

Pomocné tlapky o. p. s.: asistenční psi pro zdravotně postižené a canisterapie [online]. ČR: Pomocné tlapky o. p. s., c2009-2016 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.pomocnetlapky.cz/>

Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online]. ČR: SVVP SONS ČR, c2014 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.vodicipsi.cz/>

Škola pro výcvik vodících psů pro nevidomé [online]. ČR: ŠpVVP, c2009-2012 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: [http:// http://www.vycvikvodichpsu.cz//](http://http://www.vycvikvodichpsu.cz//)

Výcvik psů. *Středisko výcviku vodících psů SONS ČR* [online]. ČR: SVVP SONS ČR, c2014 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://www.vodicipsi.cz/main/vycvik-psu.php>

Z historie výcviku vodících psů u nás. *Klub držitelů vodících psů* [online]. ČR: KDVP, c2006-2016 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://kdvp.brailnet.cz/histor_cr.php

Život s vodícím psem. *Klub držitelů vodících psů* [online]. ČR: Jasenovcová, c2006-2016 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://kdvp.brailnet.cz/zivot.php>

Přílohy

Příloha 1

Otázky pro výcviková střediska

1. Jak vzděláváte osobu, která si u Vás zažádá o vodícího psa, aby ho mohla dostat?
(ve středisku/v místě bydliště klienta, individuálně/skupinově; na pobytu, přednáškou, seminářem...)
2. Jak dlouho trvá proces edukace držitele vodícího psa?
3. Používáte při edukaci svých klientů se zrakovým postižením nějaké speciální pomůcky/materiály?
4. Nabízíte Vaším klientům po předání vodícího psa nějakou další vzdělávací a docvičovací péči? (workshopy, pobyty, přednášky apod.) Popřípadě jaké a co je jejich náplní?
5. Informujete své klienty o těchto akcích? Jakou formou? (e-mail, pošta, telefon) Popřípadě musí Vás klienti kontaktovat sami, sledovat web apod.?

Příloha 2

Otázky pro držitele vodičích psů

1. Od jakého výcvikového střediska máte vodičího psa?
2. Je to Váš první pes? Jak dlouho máte vodičího psa?
3. Jak dlouho trvala Vaše základní výuka – proškolení od žádosti až po předání vodičího psa?
4. Myslíte si, že je základní proškolení a zacvičení po předání vodičího psa dostatečné, nebo je nutné absolvovat další vzdělávací aktivity od výcvikového střediska?
5. Nabízí Vám výcvikové středisko další vzdělávání, zacvičování a podobné aktivity? (*individuální péči, pobyt, seminář, workshop...*)
6. Absolvoval(a) jste někdy tyto další vzdělávací a zacvičovací aktivity od výcvikového střediska, ze kterého máte vodičího psa? Pokud ano, jaké a kolikrát?
7. Informuje – kontaktuje Vás středisko o konání vzdělávacích akcí, nebo musíte kontaktovat středisko sám(a)? Pokud vás kontaktují, jakým způsobem? (*telefon, e-mail, pošta*)
8. Myslíte si, že středisko umožňuje dostatek vzdělávacích a docvičovacích příležitostí? Jste s edukačním přístupem výcvikového střediska spokojen(a)?

9. Co vám další vzdělávací – docvičovací akce přinesly? Co je pro vás osobně největším přínosem těchto akcí?

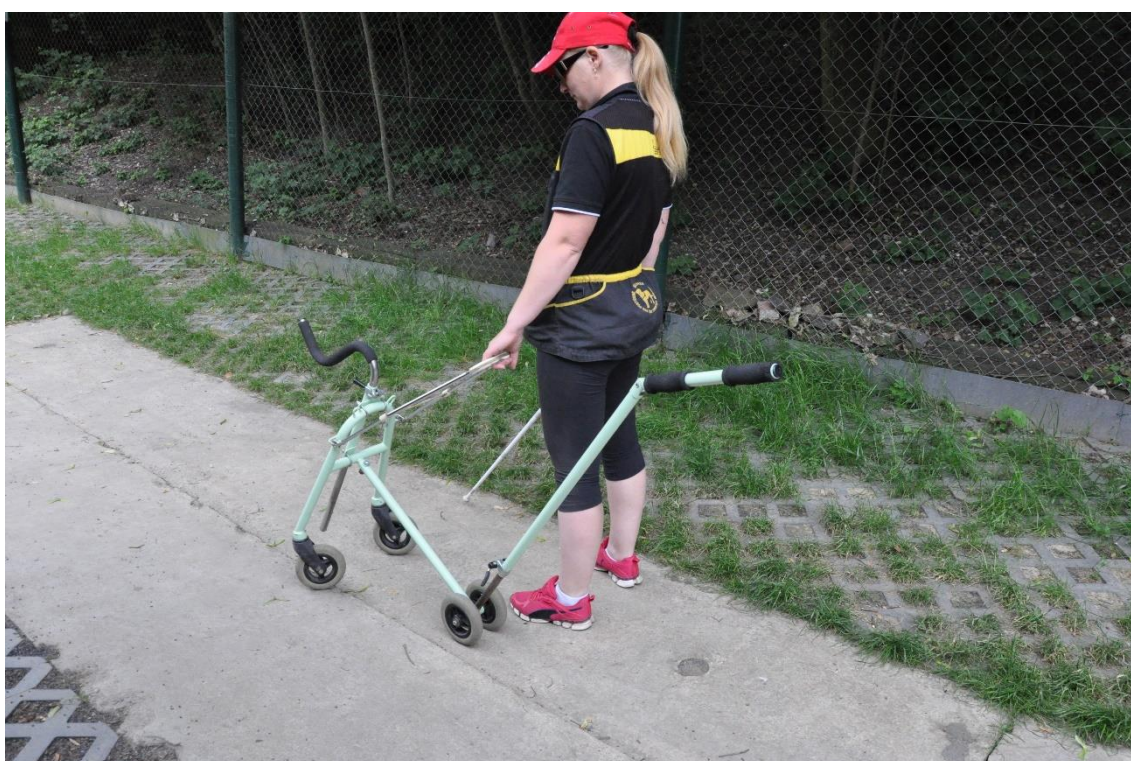
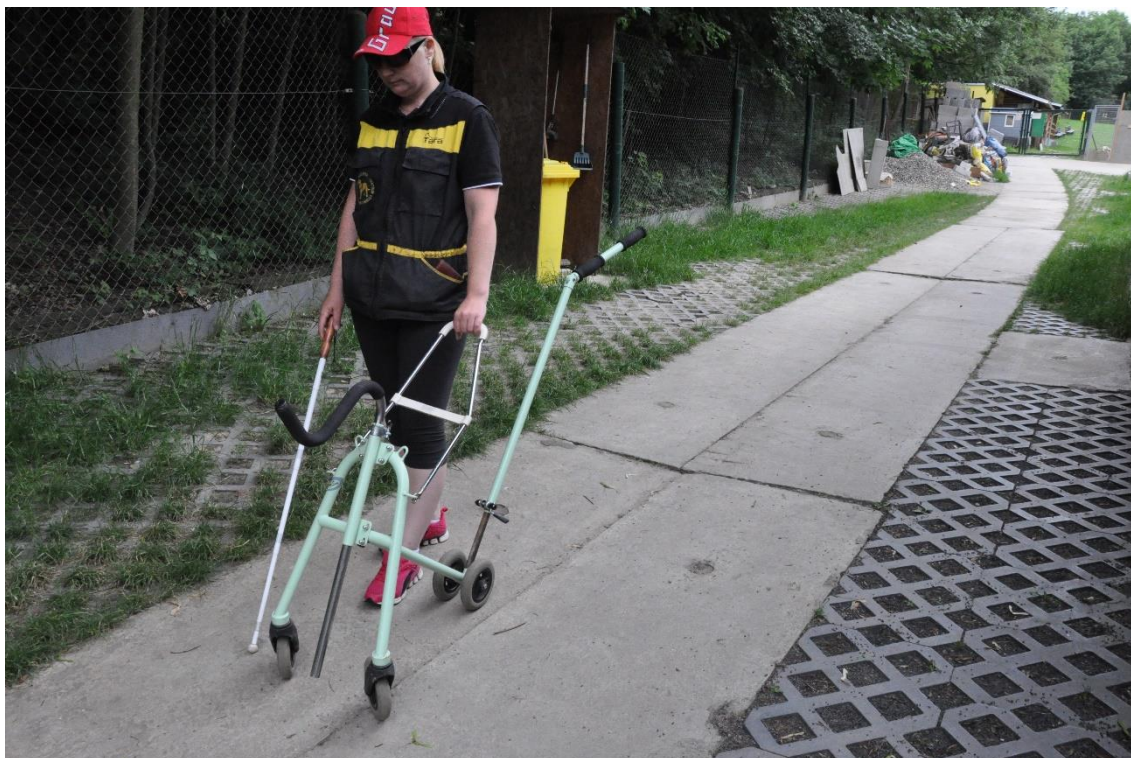
(Přínosy: docvičení psa, získání nových dovedností, získání poznatků o tom, co dělá špatně/dobře, zvýšení sebedůvěry, jistoty, důvěry ve psa, zvýšení sebranosti se psem, získání nových kontaktů jiné...)

10. Je něco, co byste chtěl(a) k tématu edukace držitelů vodících psů dodat?

Příloha 3

Výuková pomůcka centra HELPPES

DogSim – simulátor vodícího psa

Příloha 4

Desatero při kontaktu s nevidomým člověkem

1. Mějte na paměti, že nevidomí jsou zcela normální lidé, kteří mají různé přednosti i nedostatky jako každý jiný. I mezi nimi jsou lidé výjimeční, inteligentní i méně nadaní.
2. Při setkání s nevidomým se chovejte přirozeně a nevnučeně. Pomozte tam, kde je to nutné, a to způsobem taktním a nenápadným. Pomoc však nevnučujte.
3. Vyvarujte se projevům soucitu – o ten dnešní nevidomí naprosto nestojí. S velkým povděkem ale vždy uvítají i sebemenší pomoc, která jim přijde vhod ve ztížených podmínkách. Nepřipusťte ani podceňující nebo snižující výroky, vždyť nevidomí mají právo na úctu a uznání stejně jako všichni ostatní.
4. Nevidomého, kterého znáte, pozdravte vždy sami jako první, i když je mladší než vy, a k pozdravu připojte i jeho jméno, aby věděl, že pozdrav patří jemu.
5. Když vstoupíte do místnosti, kde se nachází nevidomý, dejte se zřetelně poznat. Pokud vás nepozná podle hlasu, povězte svoje jméno. Tichý pohyb neznámé osoby v jeho okolí působí pochopitelně nepříjemně. Rovněž upozorněte na to, že místnost opouštíte.
6. Velmi nepříjemně na nevidomého působí, projednáváte-li jeho záležitosti nikoli přímo s ním; ale s jeho průvodcem. Průvodce nevidomého pouze doprovází, nikoli zastupuje.
7. Když se nevidomý octne na ulici, na nádraží apod. v orientačních těžkostech, zeptejte se ho, zda mu můžete nějak pomoci. Velký hluk, prudký déšť i sníh velmi zhoršují nevidomému orientaci v prostoru. Potom stačí, když nevidomému nabídnete, aby se lehce zavěsil do vaší paže, protože takto může snadno jít krůček za vámi, sledovat směr vašich pohybů a na vše včas reagovat.
8. Při nástupu do dopravních prostředků netlačte nikdy nevidomého před sebou, ale jděte sami první. Nev tlačujte nevidomého na sedadlo, stačí, když položíte jeho ruku na opěradlo. Při vstupu do auta položte jeho ruku na horní rám dveří.
9. Když nevidomý vstoupí do restaurace bez průvodce, jistě ocení pomoc při vyhledávání věšáku a volného místa u stolu. S jídlem si poradí sám, stačí, když mu povíte, jak je jídlo na talíři uspořádané. Určitě uvítá informace o tom, co

všechno je na stole (sklenice s vodou, váza, popelník atd.), a kdo u stolu sedí spolu s ním.

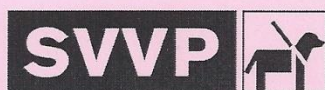
10. Když budete nevidomého doprovázet delší dobu, popište mu hlavní rysy okolí, vybavení místnosti a osoby, které se kolem nacházejí. Při popisování se nemusíte vyhýbat optickým dojmům a barvám.

(Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online], c2014)

Desatero pro kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes

- I. Nikdy vodícího psa nevyrušujeme v jeho práci. Nikdy na psa nemlaskáme, nehvízdáme ne něj, ani na sebe jiným způsobem neupozorňujeme.
- II. Nikdy na vodícího psa nesaháme, nehladíme jej a nemluvíme na něj bez vědomí majitele.
- III. Nikdy k sobě vodícího psa nevoláme.
- IV. Nikdy psa nekrmíme bez vědomí majitele.
- V. Chceme-li pomoci člověku s vodícím psem, vždy oslovíme nevidomého, nikoliv psa.
- VI. Pomáháme-li člověku s vodícím psem, nikdy nemanipulujeme se psem.
- VII. Jdeme-li po ulici se svým vlastním psem, nikdy mu nedovolíme vodícího psa obtěžovat, očichávat ho či jinak vyrušovat v práci.
- VIII. Míjíme-li vodícího psa se svým psem, máme svého psa vždy na vodítku.
- IX. Nastupujeme-li se svým psem do dopravního prostředku, vždy dáme přednost člověku s vodícím psem.
- X. V dopravním prostředku umožníme umístění vodícího psa, pokud je třeba, uvolníme místo.

Vodící psi doprovázející nevidomou osobu mohou vstupovat do obchodů, restaurací, všech typů škol, školských a zdravotnických zařízení, úřadů a všech kulturních a sportovních zařízení.

Středisko výchovy vodících psů pro nevidomé www.vodicipsi.cz

Příloha 6

Modlitba vodícího psa

Můj nový příteli, svůj příchod k tobě pocítuji jako krok do neznáma, proto se ho trochu bojím. Můj zmatek pramení z toho, že nevím, co mne u tebe čeká.

Vyslyš proto, příteli, moje prosby, abych se tohoto strachu zbavil a mohl ti dobře sloužit.

Především se, můj příteli, vyzbroj trpělivostí, protože moje služba ti ze začátku zcela jistě přinese rozčarování.

Budeš-li mít pocit, že takto sis mě nepředstavoval, nepropadej trdomyslnosti. Dobře mne pozoruj a snaž se zjistit moje přednosti a nedostatky. Především znalost mých nedostatků je pro tebe důležitá. Budeš-li je znát, naučíš se čelit nepříjemným situacím.

Jsem živý tvor s duší dítěte, umím milovat, nenávidět, žárlit, bát se i podvádět.

Umím mít radost z tvé radosti a rmoutit se z tvého smutku.

Prosím tě, příteli, abys mě za každý dobře provedený úkol pochválil a byl důsledný, pokud tě budu zlobit. Jen tak poznám, že jsi můj milující pán a celý život ti tvou lásku budu oplácet nezištnou službou.

Prosím tě, příteli, abys o mne všestranně pečoval, pravidelně mě krmil, venčil a česal.

Budu-li nemocen nebo zraněn, pečuj o mne s láskou a buď ke mně ohleduplný.

Určitě spolu prožijeme mnoho dobrého i zlého. Kvalita mojí služby bude úměrná kvalitě našeho vzájemného vztahu.

A ještě jednu prosbu k tobě mám, příteli můj.

Pamatuj, že psí život je asi šestkrát kratší než lidský. Až budu stár a nebudu ti moci sloužit, nechej mě u sebe na dožití. A jestliže můj skon bude neodvratný, dopřej mi, prosím, rychlou a bezbolestnou smrt.

Pak se příliš nermuť. Jistě přijde můj nástupce, který ti poslouží stejně dobře jako já.

(Škola pro výcvik vodících psů pro nevidomé [online], c 2009-2012)